ЗАШТИТНИК
ПРЕДУЗЕТНИКА И
ПРИВРЕДНИКА СРБИЈЕ

POTENCIJALNI EFEKTI SUZBIJANJA KORUPCIJE I SIVE EKONOMIJE NA RASTEREĆENJE FISKALNIH OBAVEZA PRIVREDNIKA I PREDUZETNIKA U REPUBLICI SRBIJI

AUTOR
prof. dr Predrag M. Mitrović

SADRŽAJ

Potencijalni efekti suzbijanja korupcije i sive ekonomije na rasterećenje fiskalnih obaveza privrednika i preduzetnika u Republici Srbiji 3

1. Uvodne teorijske napomene – fiskalna politika i fiskalni sistem 6

2. Analize uticaja poreskog opterećenja na privredni rast i kvalitet života 8

3. Poreske utaje i siva ekonomija kao visokoorganizovani državni kriminal u Srbiji 9

4. Rezultati sprovedenih istraživanja potencijalnih efekata suzbijanja korupcije i sive ekonomije (gde ima novca koji država trenutno ne naplaćuje, a trebalo bi i u kom iznosu) 13

Neupotrebljivi za analizu i nerelevantni podaci državnih organa i političara na vlasti – opšta konfuzija u broju zaposlenih i važnih makroekonomskih indikatora u Republici Srbiiji 29

ZAKLJUČAK 32

Literatura 35

PREGLED OSNOVICA I STOPA POREZA I DOPRINOSA NA ZARADE I NAKNADE ZARADA ZAPOSLENIH 36

Potencijalni efekti suzbijanja korupcije i sive ekonomije na rasterećenje fiskalnih obaveza privrednika i preduzetnika u Republici Srbiji

Koreni izrazito loše ekonomske situacije u Srbiji ne nalaze se, samo u nasleđenim sistemskim problemima, raspadu SFRJ i njenog tržišta, sankcijama, agresiji i razaranju privrednih i infrastrukturnih objekata od strane NATO pakta, već ponajviše i prevashodno u prihvatanju i bezpogovornom sprovođenju, po Srbiju pogubne ekonomske doktrine, uobličene u konceptu neoliberalnog modela ekonomske politike, nametnute Srbiji petooktobarskim promenama 2000. godine. Privatizacija, makroekonomska stabilizacija, cenovna i spoljno-ekonomska deregulacija i liberalizacija, „konsolidacija" i privatizacija bankarskog sektora, brojna zakonska prilagođavanja u oblastima privrede i društva, brojni pokušaji reformi poreskog sistema, javnog sektora, usklađivanje fiskalne i monetarne politike, regulisanje tržišta rada i uređivanje odnosa između zaposlenih i poslodavaca, pokušaji u smanjenju sive ekonomije i korupcije početak pridruživanja EU i potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju - generalno, reforme koje bi sve zajedno trebalo da povećaju kredibilitet Srbije, povećaju njenu konkurentnost i smanje rizik za investiranje, sprovođene su parcijalno, nesistematski, izostankom sveobuhvatne kontrole i revizije efekata, pod jakim uticajem političkih faktora u zemlji i inostranstvu, što je dodatno multiplikovalo negativne razvojne efekte i produbilo neravnomernosti u Republici Srbiji.

Globalna ekonomska kriza iz 2008. godine je, između ostalog, kao rezultat strukturnih slabosti i neravnoteža u svetskoj ekonomiji imala dodatno veliki uticaj na srpsku privredu i njena društveno-ekonomska kretanja. Najpre je negirano postojanje krize, a onda se optimistički procenjivalo da će nas kriza zaobići, pa čak i da kriza predstavlja razvojnu šansu Srbije. Nažalost, efekti krize ispoljili su se različitim intenzitetom na finansijski i realni sektor i različito, uglavnom, negativno odrazili na glavne ekonomske i razvojne indikatore.

Recesionim talasom 2012. godine oporavak srpske privrede je iznova zaustavljen uz drastično smanjenje investicione aktivnosti, priliv kapitala, usporavanje rasta izvoza, povećanje platnobilansne i fiskalne neravnoteže, porast inflacije, pad zaposlenosti, povećanje nezaposlenosti, spoljnu i unutrašnju zaduženost, inflaciju, slabljenje vrednosti dinara, povećanje restriktivnosti monetarne politike, usporavanje kreditne aktivnosti banaka i permanentne potrebe za povećanjem fiskalnih zahvatanja države.

Rezultati višegodišnje detaljne analize poslovanja privrednih društava i preduzetnika u Republici Srbiji ukazuju na hroničnu neefikasnost srpske privrede i nameću zaključak da u Republici Srbiji ne postoji poslovni ambijent za profitno orijentisanu privredu. Na najupečatljiviji način u prilog ove tvrdnje svedoči i veliki problem sa kojim srpska privreda godinama unazad ne uspeva da se izbori - kontinuirano nagomilavanje gubitaka privrednih društava iz ranijih perioda, a čiji indikatori ukazuju na uzroke prezaduženosti države, privrede i građana, a implicitno i visok rizik naknadnih negativnih efekata po razvoj.

Smanjenje sopstvenih izvora finansiranja i njihovog učešća u ukupnim izvorima impliciralo je dodatnu zaduženost srpske privrede, dok ročna neusklađenost sredstava i izvora njihovog finansiranja, koja se manifestuje kroz nizak opšti racio likvidnosti, ukazuje da poslovanje privrednih društava ozbiljno opterećuje nelikvidnost.

S obzirom da se iz pozajmljenih izvora finansiranja ostvaruje negativan neto finansijski rezultat, cena tih izvora ne opravdava njihovo korišćenje. Rizici za poslovanje privrednih društava jačaju usled povećanja rashoda kamata i oslabljenih mogućnosti za plaćanje tih rashoda iz ostvarenih rezultata. Dalja karakteristika poslovanja takvih preduzeća je da su rashodi konstantno veći od prihoda čime dolazi do dalje kumulacije gubitaka i na kraju po najverovatnijem scenariju do bankrotstva istih.

Pad privredne aktivnosti i pogoršanje makroekonomske ravnoteže odrazili su se pored negativnih privrednih kretanja i na ukupna društveno-ekonomska kretanja u Srbiji, postavši jedna od teško premostivih unutrašnjih barijera bržem razvoju Repbulike Srbije, ali i pitanje nacionalnog razvoja i opstanka.

Nažalost, nakon više recesionih talasa privredni razvoj Republike Srbije suočio se sa dodatnim izazovima. Nastavak privrednog rasta, na do sada definisanim pretpostavkama osim što nije poželjan, više nije ni moguć. Smanjen je priliv kapitala u Srbiju zbog svetske ekonomske krize uzrokovane COVID 19. Akumulacije domaće privrede, a samim tim i investicija da gotovo i nema. Sve su manji privatizacioni prihodi usled završetka procesa privatizacije. Javni dug ubrzano raste, produbljuje se fiskalna neravnoteža, članstvo Republike Srbije u Evropsku Uniju je krajnje neizvesno. Evropska Unija je preokupirana problemima recesije privreda zemalja članica, velikom nezaposlenošću, inflacijom i azilantskom krizom.

Na putu za EU, Srbija je 20 godina radila sve što su tražili od nje i suočila se sa prezaduženom i uništenom privredom, praznim budžetom i enormnom nezaposlenošću:

1. Liberalizacija i privatizacija kroz ohrabrivanje rasprodaje društvene i državne imovine uz povlačenje države iz ekonomske sfere bile su i jesu mere kojima se nesmanjenom žestinom i danas posle 20 godina, i dalje upražnjava „recept“ za „izlazak Srbije iz nerazvijenosti i siromaštva“.

2. Gašenjem četiri velike srpske banke i rasprodajom ostalih srpskih banaka, prepuštanjem finansijskog sistema stranim bankama, Srbija je izgubila kontrolu nad monetarnom-kreditnom, a pre svega razvojnom politikom. To je omogućilo stranim bankama da realizuju sopstvene interese – ostvarivanje enormnih profita. Iako svesna kursnog i valutnog rizika, tj. da građani Srbije ne primaju plate ni u eurima ni u švajcarskim francima, kao što ni svi privrednici ne izvoze i nemaju prihode u stranim valutama, građanima i privredi je omogućeno, s tim ciljem, da se zadužuju u stranim valutama. Narodna banka Srbije je sav rizik odobravanjem takvih kredita, mogućnošću da banke tokom otplate kredita menjaju uslove i kamate, svalila sav teret i rizik na građane Srbije i srpsku privredu, a stranim bankama omogućila ekstra profite.

3. Ukidanjem Zavoda za obračun i plaćanja (SDK) država se odrekla prihoda od platnog prometa u korist (stranih) banaka i razorila poreski sistem Srbije, stvarajući ambijent poreske nedisciplине i mogućnost galantnog izbegavanja plaćanja poreza.

4. Liberalizacijom uvoza i ukidanjem carina postignut je višestruki negativni efekat po srpsku državu, privredu i njene građane. Stimulisan je uvoz strane robe, prihodi od carina svedeni su na minimum, a iznurena domaća privreda ostavljena je na milost i nemilost moćnoj konkurenciji sa stranim kapitalom. Uz sve to precenjeni kurs dinara potpomaže uvoz strane robe i pustoši devizne rezerve Narodne banke Srbije za njegovu „odbranu“.

5. Domaći trgovinski lanci su u bescenje prodati i predati u ruke vlasnika stranog kapitala. U Srbiji danas vlasnici stranog kapitala odlučuju koju i čiju će robu, gde i pod kojim uslovima stavljati u rafove trgovina. Odlučuju kada, na koji način, kojim prioritetom i dinamikom će tu robu plaćati dobavljačima, dodatno uslovljavajući i onako težak položaj domaćih proizvođača.

6. Uprkos ozbiljnim analizama koje upozoravaju na nadolazeću svetsku krizu hrane, Srbija je prihvatila da vlasnici stranog kapitala mogu kupovati zemlju i pre eventualnog ulaska u EU, čime je ugrožena bezbednost i opstanak građana Srbije.

7. Država je prihvatila uslovljavanje stranih kreditora i finansijera i dozvolila da sve važne infrastrukturne investicije u Republici Srbiji izvode firme sa stranim kapitalom. Time je marginalizovana i uništena domaća građevinska operativa u oblasti niskogradnje.

8. Deprofesionalizacijom države i celog javnog sektora na teret partijskih „vojnika“ dobili smo najnekompetentniju državu u istoriji Srbije.

9. Smisao smanjenja penzija i plata u javnom sektoru po nalogu MMF, tj. budžetske štednje je da omogući otplatu inostranih dugova u godinama koje dolaze. Drugi cilj je postepeno navikavanje građana Srbije na sve niži nivo bezbednosti i socijalne i zdravstvene zaštite.

10. Budžetski deficit Republike Srbije nije uzrok ekonomske krize, već njena posledica. Iz budžetske krize se može izaći samo privrednim rastom, a budžetska štednja ne pomaže rastu.

U proteklom periodu podsticajni mehanizmi od strane „stranih savetnika“ u srpskim vladama, obuhvatala je niz mera države u cilju stimulisanja ukupnih privrednih tokova i investicionog ambijenta, kao i kontrolisanog održavanja proizvodnje pre svega sirovinske baze.

Težište podsticajnih aktivnosti bilo je usmereno ka velikim republičkim projektima, direktnim izdvajanjima iz budžeta za projekte komunalne i poslovne infrastrukture, podsticanju zapošljavanja, kao i razvoju preduzetništva. **Međutim, sve je rađeno stihijski i bez strategije, uz primat političkih interesa vladajućih garnitura i u interesu vlasnika stranog kapitala. Nije bila obezbeđena usaglašenost i koordinacija podsticajnog mehanizma sa programskim merama i prioritetima na nivou države (sektorski, investicioni). Nisu sprečene, ni sankcionisane zloupotrebe nenamenskog korišćenja podsticajnih sredstava. Nije sprečeno isisavanje kapitala iz Republike Srbije.**[1]

Korupcija i siva ekonomija su, pored pobrojanog, dodatni izazovi sa kojima se suočava privreda Srbije, a njene posledice vidljive su u oblastima utaje poreza, distorzije tržišta, nelojalne konkurencije i neefikasne raspodele resursa, što predstavlja glavnu prepreku privrednom razvoju, konkurentnosti i izgradnji funkcionalne tržišne privrede Srbije.

Visoko fiskalno opterećenje rada, komplikovane poreske procedure, komplikovan i netransparentan poreski sistem, neadekvatno organizovana, nedovoljno obučena i opremljena poreska administracija, nizak kvalitet usluga javnog sektora i visok nivo tolerancije predstavljaju faktore koji generišu sivu ekonomiju.

Visoko fiskalno opterećenje rada na niskim nivoima zarada, kao i norme u okviru zakonodavne zaštite zaposlenja, regulative radnog vremena, naknada za nezaposlenost i penzijskog sistema, održavaju i dodatno podstiču sivu ekonomiju. Preveliko fiskalno opterećenje privrednika i preduzetnika u Republici Srbiji deluje destimulativno, utiče na tekuću nelikvidnost privrednih društava i preduzetnika, kontinuiranu potrebu za kreditiranjem od strane profitno orijentisanih (stranih) banaka, generiše nisku akumulativnost privrede i nizak nivo domaćih investicija. Svako poresko rasterećenje imalo bi blagotvorno dejstvo na privredni rast i razvoj Republike Srbije, a jedan od bitnih preduslova rasterećenja fiskalnih obaveza privrednika i preduzetnika najdirektnije je vezan za suzbijanje korupcije i sive ekonomije.

Potencijalni efekti suzbijanja korupcije i sive ekonomije mogu uticati i na s jedne strane, povećanje agregatne tražnje stanovništva, kao i na ukidanje doprinosa za zdravstveno osiguranje i nezaposlenost što bi omogućilo ekonomičniju strukturu državnog aparata i jednostavniji sistem naplate javnih prihoda. Takođe, empirijska iskustva ukazuju da su zdravstveni sistemi koji se finansiraju iz poreza bili uspešniji u kontrolisanju javnih izdataka za zdravstvo, u poređenju sa sistemima koji se finansiraju iz doprinosa (Van der Zee and Kroneman, 2007).[2]

1 Prof. dr Predrag Mitrović, Uticaj politike regionalnog razvoja na društveno-ekonomska kretanja u Republici Srbiji, Ekonomski fakultet Niš, doktorska disertacija, 2016. godine

2 USAID Sega projekat, Beograd, Sapient Graphic, ISBN: 978-86-912915-1-8, Beograd, 2010. str. 18

Prebacivanjem poreskog tereta sa oblasti najviših poreskih utaja na oblast gde je najteže vršiti poreske utaje (PDV promet) automatski bi se smanjio obim sive ekonomije u Srbiji i zaštitili privredni subjekti koji posluju u legalnim tokovima od nelojalne konkurencije sklone poreskim utajama. Paralelno s tim aktivnostima adekvatna reforma sistema parafiskalnih nameta, kojom bi se obezbedila predvidivost i transparentnost sistema neporeskih nameta redukovala bi uticaje ovog faktora na sivu ekonomiju u Republici Srbiji.

Svaki porez, direktno ili indirektno, utiče na poslovanje preduzeća i kreiranje privredne strukture, ali je ipak bitno prilikom odabira poreza izabrati onaj porez koji će u što manjoj meri narušavati uslove privređivanja, tj. izabrati porez koji će što manje odudarati od sistema poslovanja u nenarušenom tržišnom ambijentu. Državnom potrošnjom se ne mogu stvoriti nova radna mesta. Ako vlada za tu svrhu obezbeđuje novac putem javnog duga ili podizanjem poreza, sa jedne strane stvara nova radna mesta, ali sa druge strane gubi isto toliko ili više radnih mesta. Ako vlada obezbeđuje novac putem zaduženja kod komercijalnih banaka, dobiće inflaciju. Inflacijom se na kratak rok mogu stvoriti nova radna mesta, ali inflacija sa sobom nosi druge i još veće posledice, od kojih je prva i neposredna – smanjenje realnih plata.

Otuda, proširenje obuhvata poreskih obveznika, odnosno naplata iz izvora koji se trenutno ne koriste, suzbijanjem korupcije i sive ekonomije doprinela bi smanjenju opterećenja na male zarade i rasterećenje fiskalnih obaveza privrednika i preduzetnika u Republici Srbiji.

1. Uvodne teorijske napomene – fiskalna politika i fiskalni sistem

Ekonomska aktivnost svakog društva čini osnovu njegovog postajanja i razvoja. Od kvantiteta i kvaliteta te aktivnosti zavisi materijalni položaj pojedinaca, društvenih grupa i društva u celini. Polazeći od klasične L. Robinsonove definicije ekonomije kao „nauke o alternativnom korišćenju retkih resursa“, R. Lipsi kaže da se savremena ekonomska teorija bavi: a) alokacijom društvenih resursa na alternativne upotrebe i raspodelom društvenog proizvoda na grupe i pojedince, b) promenama proizvodnje i raspodele tokom vremena i c) efikasnošću odnosno neefikasnošću ekonomskih sistema.[3]

Fiskalna politika predstavlja jedan od najvažnijih segmenata ekonomske politike, a njena relevantnost se ogleda kroz proces oporezivanja i prikupljanja javnih prihoda radi formiranja sredstava za finansiranje javnih rashoda. Da bi alokacija bila pravična i obezbedila pravilnu koordinaciju ograničenih privrednih resursa, mora se ispoštovati osnovno pravilo razmene – “jednako za jednako” (princip jednakosti), a da bi se ispoštovalo to pravilo – razmena proizvoda i usluga se mora obaviti dobrovoljno. Dakle, da bi razmena resursa bila poštena i da bi ispunila svoju ulogu u procesu privredne koordinacije – moraju se ispoštovati principi jednakosti i dobrovoljnosti. U sistemu državnog obezbeđivanja “društveno korisnih usluga” putem oporezivanja, nije ispoštovan ni princip jednakosti, ni princip dobrovoljnosti, što znači da se tržišni sistem trgovine zamenjuje sistemom prinude.

Upravo zato, fiskalna politika označava upotrebu fiskalnih prihoda i budžetskih rashoda koji moraju biti usaglašeni sa ciljevima i zadacima makroekonomske politike. Porezi menjaju odnos relativnih cena u ekonomiji i na taj način menjaju ponašanje privrednih subjekata. Utičući na ponašanje privrednih subjekata, poreska politika direktno utiče na makroekonomske prilike u državi i stimuliše, odnosno destimuliše, pojedine makroekonomske agregate.[4]

3 prof. dr Lazar Pejić, prof. dr Miomir Jakšić, „Principi Ekonomije“, EF Beograd, 1993. god. str. 9

4 USAID Sega projekat, Beograd, Sapient Graphic, ISBN: 978-86-912915-1-8, Beograd, 2010. http://www.skgo.org/storage/app/uploads/public/152/095/841/1520958411_Poreska_Politika_u_Srbiji.pdf str. 25

Poreska politika mora zadovoljiti tri osnovna zahteva:

1. da je poresko opterećenje optimalno i da ga poreski obveznik može platiti;

2. da porez plaćaju svi obveznici i da nema diskriminacije, i

3. da poreska politika ima stimulativan karakter, kako bi poreski obveznici mogli ponovo investirati i stvarati nove prihode za sebe i državu.

Ekonomska analiza sugeriše da bi adekvatna poreska politika, kao podpolitika ekonomske politike, stimulisala efikasnu alokaciju resursa – stimulisala zapošljavanje i proizvodnju, dok bi se destimulisala potrošnju i uvoz. Promena poreskog sistema bi pomogla da se ublaže najveće makroekonomske neravnoteže srpske ekonomije – visok trgovinski deficit, visok nivo potrošnje i nizak nivo investicija.

Fiskalni sistem savremenih država podrazumeva kombinaciju većeg broja poreza koji su koncipirani tako da odgovaraju datim ekonomskim i socijalnim ciljevima. Države imaju različite poreske sisteme zbog toga što imaju diferentne potrebe za sredstvima kojima finansiraju javne rashode. Prema Štiglicu (2008) postoji pet načela "dobrog" poreskog sistema:

- ekonomska efikasnost poreskog sistema koja se ogleda kroz efikasnu raspodelu resursa;
- jednostavnost u administrativnom pogledu podrazumeva poreski sistem koji je relativno simplifikovan i ekonomičan za sprovođenje;
- poreski sistem treba biti fleksibilan tj. sposoban da pravovremeno reaguje na izmenjene ekonomske okolnosti;
- poreski sistem koji je politički odgovoran, odnosno formulisan na način da pojedinci mogu proveriti šta plaćaju i proceniti koliko takav sistem reflektuje njihove preferencije;
- poreski sistem mora pravično da se odnosi prema različitim pojedincima. Dobar fiskalni sistem i adekvatna fiskalna politika treba da obezbede racionalizaciju javne potošnje kroz redukovanje njenog učešća u društvenom proizvodu i finansiranje iz realnih izvora na principu budžetske ravnoteže.[5]

Na osnovu svega iznetog, nameće se zaključak da kad god porez nije blagovremeno naplaćen kriva je država čije institucije plaćamo da poreze naplate u interesu svih nas i koja poreskom politikom mora stvoriti preduslove za reinvestiranje sopstvene privrede.

5 Adžić, S., Popović, D., Fiskalni sistem i politika - njihov doprinos unapređenju konkurentnosti privrede: Slučaj Srbije, Ekonomija/ Economics, 12 (1), www. rifin.com, 2005, str. 191

2. Analize uticaja poreskog opterećenja na privredni rast i kvalitet života

Radivoje Ognjanović u svom radu "Porezi" daje izuzetna zapažanja vezana za potencijalne efekte suzbijanja korupcije i sive ekonomije na rasterećenje fiskalnih obaveza privrednika: "Grupa uglednih profesora ekonomije sa Ohajo univerziteta (Richard Vedder, Lowell Gallaway i Christopher Frenze), uložila je veliki trud da bi utvrdila uticaj poreskog opterećenja na privredni rast i kvalitet života, i došla do veoma interesantnih i značajnih rezultata:

1) U svojoj prvoj analizi (Tax Reduction and Economic Welfare), oni govore o teškim posledicama prevelikog poreskog opterećenja na društvo u celini, kao i o tome da svako poresko rasterećenje ima blagotvorno dejstvo na privredni rast. Iako je efekte teško precizno utvrditi, može se dati jedna razumna procena da 40 centi od svakog poreskog dolara predstavlja gubitak za društvo. Konzervativna procena je da bi smanjenje poreskog opterećenja od 80 milijardi dolara, društvu u toku jedne decenije donelo ekonomsku korist od 287 milijardi dolara.

2) U svojoj drugoj analizi (Taxes and Deficits), oni kažu da je povećanje federalnih poreskih prihoda u tesnoj vezi sa povećanjem potrošnje na nivou federacije, što nameće zaključak da povećanje poreza ne doprinosi smanjenju budžetskog deficita. Podaci sa terena govore da povećanje poreskih prihoda dovodi samo do povećanog stepena redistribucije novca. Uzrok budžetskog deficita ne leži u nedovoljnim sredstvima prikupljenim putem poreza (koja su sada na rekordnom nivou), već u sferi političke koristi. U svakom slučaju, federalni fiskalni problem se ne može rešiti bez značajne promene u ponašanju državnih vlasti.

3) U trećoj analizi (Budget Surpluses, Deficits and Government Spending), navedeni profesori kažu da nam pojava budžetskog suficuta nameće sledeće pitanje: "Istorijski posmatrano, da li budžetski suficiti ikada vode ka smanjenju državnog duga ili smanjenju poreskog opterećenja privrede i stanovništva?" Odgovor na to pitanje nije teško naslutiti: "Na osnovu iskustva možemo zaključiti da je velika verovatnoća da se budžetski suficit neće iskoristiti za pomenute svrhe već da će biti iskorišćen za dodatno povećanje državne potrošnje, a rezultat takve politike će biti – usporen ili onemogućen privredni rast."

Na osnovu toga možemo zaključiti da će politika umerene javne potrošnje obezbediti i umeren rast privrede, ali će zato taj umereni rast biti – kontinuiran i održiv rast. Za razliku od takve politike, politika povećanja javne potrošnje će u jednom kraćem periodu dati natprosečan privredni rast, ali će zato taj rast dovesti do strukturnih poremećaja privrede, koji će kasnije dovesti do smanjenja privrednog rasta i neminovnog povećanja budžetskog deficita. Dakle, umerena javna potrošnja i umereni porezi obezbeđuju umeren i kontinuriran rast, dok povećana javna potrošnja dovodi do "boom" i "bust" perioda, tj. do tumbanja privrednog sistema, razaranja kapitala i do znatno nižeg prosečnog rasta usled pogrešne alokacije privrednih resursa.

4) Iz četvrte analize (The Impact of the Welfare State on Small Business and the American Entrepreneur), izdvajamo sledeće zaključke:

a) Velika državna administracija neminovno vodi ka značajnom smanjenju profita kompanija.

b) Smanjenje profita kompanija dovodi do smanjenja privrednog rasta.

c) Smanjenje državne potrošnje u iznosu od 100 milijardi dolara će dovesti do povećanja GDP-a za procenjenih 38 milijardi dolara.

d) Mala i srednja preduzeća su u najgorem položaju jer se od njih, proporcionalno, uzima najviše novca.

e) Prekomerna regulacija dovodi do neefikasne proizvodnje, koja se kasnije manifestuje kroz smanjenje: nacionalnog dohotka, plata i zaposlenosti.

5) U petoj analizi (The Impact of the Welfare State on America's Children), se analiziraju efekti državnog mešanja na kvalitet života dece, a rezultati pokazuju da uprkos širokog spektra raznih javnih programa i mera, deca bivaju sve više i više siromašna, kako u čisto finansijskom smislu tako i u pogledu uslova njihovog svakodnevnog života. Što veća državna administracija – to veće opterećenje i lošiji život dece i omladine, gde, približno, svako deseto dete živi u siromaštvu. Kao rezultat prevelike državne administracije dobijamo i tzv. "neočekivane posledice" nekih državnih mera. Svojim "socijalnim merama" država ohrabruje roditelje da smanje svoje ekonomske aktivnosti; zagovaranjem koncepta "moralnog relativizma" mnoga deca se odvlače od normalnog života i navode na put kriminala, a onda se u obliku "spasioca" opet javlja država, preko svojih birokrata u obliku "socijalnih radnika", koji dolaze i kažu: "Mi smo ovde u ime države, mi smo ovde da vam pomognemo."

6) U šestoj analizi (The Impact of the Welfare State on the American Economy), koja se može uzeti i kao neka vrsta opšteg zaključka, kaže se da je potpuno jasno da je rast državne administracije odavno prevršio svaku meru i prešao kritičnu tačku održivosti sistema. Državna birokratija je postala izvor nestabilnosti i privrednog razaranja. Poruka je sasvim jasna – ako se želi privredni oporavak onda se državna birokratija mora dramatično smanjiti."[6]

3. Poreske utaje i siva ekonomija kao visokoorganizovani državni kriminal u Srbiji

Siva ekonomija ugrožava samu suštinu odnosa poverenja i lojalnosti između države i njenih stanovnika: građana i privrede. Sam pojam sive ekonomije podrazumeva nelojalnost ne samo zakonskim odredbama i dobrim poslovnim običajima koji štite poštenu tržišnu utakmicu, već nelojalnost bazičnom društvenom ugovoru i načelu da propisi važe za sve i da se na sve jednako primenjuju.[7]

Poreske utaje i siva ekonomija su prisutne u svim državama sveta. Procene sive ekonomije u razvijenim zemljama Evropske Unije se kreću u intervalu oko 10 do 15% BDP. Međutim, siva ekonomija je daleko više prisutna u istočnoevropskim zemljama u tranziciji, poput Srbije – gde učešće sive ekonomije iznosi oko 30% BDP. Značajno prisustvo sive ekonomije otežava efikasnu raspodelu resursa i usporava privredni razvoj – jer privredni subjekti skloni poreskim utajama predstavljaju nelojalnu konkurenciju privrednim subjektima koji posluju u legalnim tokovima. Teorijska i empiriska iskustva sugerišu da je poreske utaje najteže vršiti u PDV sistemu gde je neophodno organizovati sistem utaje tokom čitavog proizvodnog lanca – jer bi izostanak poreske utaje na bilo kom stadijumu proizvodnje doveo do naplate poreza za celokupnu dodatu vrednost u prethodnim stadijumima. PDV utaje je takođe najlakše identifikovati i najlakše dokazati pred pravosudnim organima, jer je dovoljno identifikovati transakciju koja nema pokriće u odgovarajućim fakturama ili fiskalnim računima.

6 Radivoje Ognjanović, Porezi, https://www.dragas.biz/radivoje-ognjanovi/ , april, 2021. godine

7 Republika Srbija, Nacionalni program za suzbijanje sive ekonomije sa akcionim planom za sprovodjenjenje nacionoalnog programa za suzbijanje sive ekonomije za period 2019-2020. godine, „Službeni glasnik Republike Srbije", 05 Broj: 306-3359/2019-3, Beograd, 4. aprila 2019. godine, strana 5,

Sa druge strane, empirijska iskustva iz istočne Evrope govore da je siva ekonomija najprisutnija u oblasti neregistrovanih prihoda, pre svega zarada radnika. Ovde razlikujemo slučaj kompletno neregistrovanih radnika ("rad na crno") i slučaj radnika registrovanih na minimalnu zaradu koji primaju značajna dodatna, neregistrovana sredstva - rad na sivo. "Rad na sivo" je jako teško identifikovati i još teže dokazati pred relevatnim pravosudnim organima. U srpskoj svakodnevnici se često susreće slučaj poslodavaca koji svojim radnicima isplaćuju deo prihoda "na ruke", dok sve PDV obaveze redovno obračunavaju i izmiriju.

Sa druge strane, nije zabeležen slučaj da poslodavci regularno prijavljuju celokupna primanja svojih zaposlenih, a sakrivaju deo PDV prometa. Iz svega navedenog, procenjuje se da su poreske utaje u oblasti neregistrovanih prihoda značajno više od poreskih utaja u oblasti neregistrovanog prometa. Dakle, povećanim oporezivanjem oblasti u kojima je siva ekonomija najmanje pristuna (PDV promet) i smanjenim oporezivanjem oblasti u kojima su poreske utaje najviše zastupljene (neregistrovani prihodi) automatski bi se, po definiciji, smanjio obim sive ekonomije u Srbiji.[8]

„Ako prodavac ili davalac usluge nezakonito ostvari promet od 1000 dinara na robi koju je platio 500 dinara, on je utajio deo carine gde se ona naplaćuje, prethodni PDV, zatim razliku između prethodnog i realizovanog PDV-a kao i porez na dobit, ako bi je zakonitim poslovanjem ostvario. Utajio je i sve obaveze koje bi imao da su radnici prijavljeni. Dakle, on je crni kapital udvostručio samo jednom prodajom. Ako ponovo nabavlja robu on je udvostručio iznos novaca na koje će ponovo utajiti sve poreske obaveze. Potom on za 1000 dinara koje je nelegalno stekao kupuje građevinski materijal, opet na crno, na ruke će platiti majstoru da mu ga ugradi, platiće zakup stana, lokala ili magacina, zubara, prevoz…… Tako da je logična pretpostavka da se od 500 dinara nelegalnog kapitala utaji ogromna suma za neplaćeni PDV. Tričavih 500 dinara novaca prouzrokuje neplaćanje 100.000 dinara PDV-a za samo nekoliko meseci, plus sve ostale poreske obaveze.

Koeficijent obrta kapitala na crnom tržištu mnogo je veći nego u legalnim tokovima pa su i utaje poreza srazmerno veće od poreskih prihoda na legalnom tržištu. Kad crni novac jednom započne svoj negativni tok on će ocrniti sve pozicije prometa roba i usluga gde god je sredstvo plaćanja. Tako se formiralo paralelno "podzemno tržište" koje se po obimu prometa izjednačilo sa legalnim. Mnogo veće zlo za legalno poslovanje su potencijalni gubici koje ovakvo poslovanje izaziva; smanjuje prihode države i uzrokuje njeno dalje zaduživanje, slabi kvalitet svih usluga koje se iz budžeta finansiraju, ukida konkuretnost i cenovnu logiku, derogira Ustavom zagarantovanu jednakopravnost svih privrednika na tržištu, smanjuje radikalno broj zaposlenih i obim investicija, neposredno utiče na insolventnost velikog broja preduzetnika, ukida potpuno društvenu paradigmu preduzetničkog i društvenog morala. Najbogatiji i najuspešniji postaju oni koji nikad nisu imali prijavljen biznis, a oni legalni bivaju neprestano izloženi novim poreskim opterećenjima."[9]

Velika zastupljenost korupcije i nizak nivo vladavine prava dodatno usporavaju privredni rast i otežavaju poslovanje privrednika i preduzetnika u Srbiji. Shodno Zakonu o sprečavanju korupcije ("Sl. glasnik RS", br. 35/2019, 88/2019, 11/2021 - i 94/2021) "korupcija" je odnos koji nastaje korišćenjem službenog ili društvenog položaja ili uticaja radi sticanja nedozvoljene koristi za sebe ili drugoga. Korupcija narušava ravnopravne tržišne uslove i viškove sredstava privrede usmerava ka neproduktivnim koruptivnim aktivnostima umesto u proizvodnju, osvajanje novih tržišta, ulaganje u obuku zaposlenih, investicije i drugo.

8 Važno je napomenuti da se u ovoj analizi nećemo osvrtati na moguće dodatne efekte smanjenja sive ekonomije putem efekata tzv. Laferove krive. Naime, teorijski pojam Laferove krive se često zloupotrebljava u praksi pri predlaganju pojedinih poreskih reformi. Laferove teorijske sugestije o povećanju poreske osnovice i poreskih prihoda putem smanjenja poreskih stopa nikada nisu empirijski potvrđene u praksi. Samo ćemo napomenuti da bi eventualno povećanje poreske discipline, kao rezultat smanjenog opterećenja zarada, dodatno smanjilo sivu ekonomiju i rezultovalo dodatnim javnim prihodima.

9 Milan Knežević, Za suzbijanje sivog tržišta ne postoji politička volja, Asocijacija malih i srednjih preduzeća, https://www.danas.rs/vesti/ekonomija/za-suzbijanje-crnog-trzista-ne-postoji-politicka-volja/, septembar 2015. godine

Takođe, nedovoljno efikasan i nezavisan pravosudni sistem predstavlja veliku prepreku za poslovanje privrede. Ukoliko pravna zaštita potpisanih ugovora ne funkcioniše potpuno pouzdano, a naplata nenaplaćenih potraživanja sudskim putem nije efikasna, što vodi ka gušenju privredne aktivnosti.

Srbija se, prema indeksu percepcije korupcije (CPI) za 2020. godinu, nalazi u grupi država koje su zabeležile najveći pad na globalnom nivou, pokazuje Izveštaj Transparency International. Sa 38 indeksnih poena od mogućih 100, prema najpoznatijem globalnom rangiranju zemalja kada je reč o percepciji korupcije u javnom sektoru, Srbija se nalazi se na 94. mestu od ukupno 180 država obuhvaćenih tim izveštajem.

Indeks percepcije korupcije organizacije Transparency International za 2020. godinu

40	Turkey	86	35	Panama	111	28	Dominican Republic	137	22	Nicaragua	159
39	Colombia	92	34	Moldova	115	28	Guinea	137	21	Cambodia	160
39	Ecuador	92	34	Philippines	115	28	Liberia	137	21	Chad	160
38	Brazil	94	33	Egypt	117	28	Myanmar	137	21	Comoros	160
38	Ethiopia	94	33	Eswatini	117	28	Paraguay	137	21	Eritrea	160
38	Kazakhstan	94	33	Nepal	117	27	Angola	142	21	Iraq	160
38	Peru	94	33	Sierra Leone	117	27	Djibouti	142	19	Afghanistan	165
38	Serbia	94	33	Ukraine	117	27	Papua New Guinea	142	19	Burundi	165
38	Sri Lanka	94	33	Zambia	117	27	Uganda	142	19	Congo	165
38	Suriname	94	32	Niger	123	26	Bangladesh	146	19	Guinea Bissau	165
38	Tanzania	94	31	Bolivia	124	26	Central African Republic	146	19	Turkmenistan	165
37	Gambia	102	31	Kenya	124	26	Uzbekistan	146	18	Democratic Republic of the Congo	170
37	Indonesia	102	31	Kyrgyzstan	124	25	Cameroon	149	18	Haiti	170
36	Albania	104	31	Mexico	124	25	Guatemala	149	18	Korea, North	170
36	Algeria	104	31	Pakistan	124	25	Iran	149	17	Libya	173
36	Cote d'Ivoire	104	30	Azerbaijan	129	25	Lebanon	149	16	Equatorial Guinea	174
36	El Salvador	104	30	Gabon	129	25	Madagascar	149	16	Sudan	174
36	Kosovo	104	30	Malawi	129	25	Mozambique	149	15	Venezuela	176
36	Thailand	104	30	Mali	129	25	Nigeria	149	15	Yemen	176
36	Vietnam	104	30	Russia	129	25	Tajikistan	149	14	Syria	178
35	Bosnia and Herzegovina	111	29	Laos	134	24	Honduras	157	12	Somalia	179
35	Mongolia	111	29	Mauritania	134	24	Zimbabwe	157	12	South Sudan	179
35	North Macedonia	111	29	Togo	134						

www.transparency.org (Public domain)

Izvor: https://www.glasamerike.net/a/srbija-korupcija-transparensi-izvestaj/5754805.html

CPI je najpoznatije globalno rangiranje zemalja po percepciji korupcije u javnom sektoru. Srbija se i ove godine smatra zemljom u kojoj je nivo korupcije visok. (jedan poen manje u odnosu na rezultat CPI 2019). Sa tim skorom Srbija, drugu godinu za redom, zauzima mesto u donjoj polovini svetske liste - i ima čak pet poena manje od globalne prosečne ocene (index 43).

Pri izradi CPI se uzima u obzir 13 relevantnih istraživanja koja mere percepciju o korumpiranosti javnog sektora. Ta istraživanja predstavljaju mišljenje ili utisak koji o korumpiranosti državnih funkcionera i javnih službenika imaju oni koji sa njima posluju ili koji o tome savetuju poslovne ljude, vlade i međunarodne institucije. Istraživanja moraju biti objavljena u poslednja 24 meseca i moraju postojati makar tri takva izvora podataka da bi zemlja/teritorija bila rangirana.

Srbija je ove godine obuhvaćena sa ukupno osam relevantnih istraživanja (isto kao za 2019), što garantuje još viši stepen pouzdanosti nalaza, kao i uporedivost podataka sa onima iz ranijih godina. Korišćeni su Global Insight Country Risk Ratings, Bertelsmann Foundation, World Economic Forum, Economist Intelligence Unit, Freedom House, International Country Risk Guide, World Justice Project Rule of Law Index i Varieties of Democracy Project.

Od istraživanja koja su relevantna za Srbiju, u pet slučajeva su podaci prikupljani u 2019, za jedno tokom 2019. i 2020, dok su u dva slučaja istraživanja u celosti sprovedena u 2020. U dva slučaja je korišćen isti izvor kao i za CPI 2019, jer nisu objavljeni novi podaci, u četiri slučaja su istraživači ocenili stanje istovetnim kao i prethodne godine, a u dva istraživanja koja su sprovedena tokom 2020, ocene su lošije. Ocene po pojedinim istraživanjima kreću se u rasponu od 35,28 do 40,72. Standardna devijacija je (1.66). Iako je borba protiv korupcije sve to vreme slovila kao jedan od državnih prioriteta, ocena Srbije najlošija u poslednjih 8 godina.

Nazadovanje Srbije u istraživanjima o korupciji je očekivano imajući u vidu da je u mnogim oblastima dugogodišnje "odsustvo političke volje" da se antikorupcijski zakoni primene zamenila jasno iskazana "politička volja" da se zakoni ne primene. To se naročito ogleda u nezakonitom upravljanju najvrednijim javnim preduzećima i u otvorenom promovisanju direktnih sporazuma za dobijanje najvrednijih poslova sa državom, umesto da se izvođači radova biraju kroz nadmetanje. Istovremeno, na percepciju o korupciji snažno utiče činjenica da javno tužilaštvo ne daje jasne odgovore na javno iznete i dokumentovane sumnje na korupciju. To je naročito vidljivo u oblasti javnih nabavki, gde su svi podaci proglašeni za tajne, a građani i novinari, umesto uvida u dokumente, dobijaju samo neproverljive izjave zvaničnika, i to najčešće nenadležnih.

Koncentrisana politička moć i podrška građana za borbu protiv korupcije tokom proteklih godina nisu iskorišćeni za jačanje institucija i vladavine prava, što bi obezbedio da sistem odgovornosti funkcioniše bez obzira na postojanja "političke volje", a pogotovo bez "političkog naloga". Raniji antikorupcijski planovi su ostali neispunjeni, a sa primenom sadašnjeg, revidiranog Akcionog plana za poglavlje 23 EU integracija iz jula 2020, se već značajno kasni. Slično tome, nije iskorišćena ni podrška međunarodnih organizacija za antikorupcijske reforme. Jasan signal nezadovoljstva iz EU zbog odsustva napretka u borbi protiv korupcije je upućen time što u 2020. nije otvoreno ni jedno novo pregovaračko poglavlje. Slično tome, ostale su neispunjene preporuke ODIHR (iz 2016 i 2017) u vezi sa izbornim pravilima i mnoge od preporuka GRECO iz 2015.

Povećanje korupcije u Srbiji moglo se predvideti zbog povećanja obima sive ekonomije. Neregistrovan promet roba i usluga u 2019. godini (po procenama nezavisnih analitičara i eksperata) dostigao je blizu 50% sveukupnog prometa. Dva najveća vida utaje nastaju zbog rada 700 hiljada radnika na crno (1,5 milijardi evra utajeni porezi i doprinosi na rad) i zbog neregistrovanog prometa roba i usluga koji prelazi gotovo10 milijardi evra (dve milijarde evra utajeni PDV).

Postavlja se pitanje ko to u Srbiji ne vidi svakog dana stotine hiljada radnika na crno, ko to ne vidi desetine miliona evra prometa? Odgovor je jednostavan, ne vide državni službenici, baš oni zaduženi za suzbijanje navedenih kriminalnih radnji: poreski inspektori, inspektori rada, tržišni inspektori, carinski službenici, saobraćajni inspektori i drugi pripadnici raznih inspekcija. A zašto ne rade svoj posao, zašto ne sprečavaju kriminalne radnje: ZBOG KORUPCIJE! „Korupcija vodi u stagnaciju, nezaposlenost i rast deficita i javnog duga zemlje. Zemlje koje misle da je uz korupciju moguće ozdravljenje privrede i dugoročan rast zaposlenosti i blagostanja stanovništva, duboko se varaju. Prošle godine na Kopaonik Forumu je i Fiskalni savet izašao s naučnim istraživanjem koje ekonometrijski zaključuje da Srbija ima oko jedan procentni poen nižu stopu rasta od zemalja u regionu zbog korupcije i odsustva vladavine prava, a da je ostatak zaostajanja vezan za niže investicije, koje opet zavise značajnim delom od korupcije i vladavine prava."[10] Zato država mora krenuti u odlučnu, plansku i sistemsku,borbu za suzbijanje korupcije i sive ekonomije.

10 Dragan Radović,Ekonomske posledice korupcije, Politika, 2012. godine

4. Rezultati sprovedenih istraživanja potencijalnih efekata suzbijanja korupcije i sive ekonomije (gde ima novca koji država trenutno ne naplaćuje, a trebalo bi i u kom iznosu)

Na osnovu sprovedenog istraživanja ukazaćemo na načine poreske utaje u više od 30 segmenata privrede Srbije – branšama, visinu utaje, utajivače i dati predloge rešenja za smanjenje nelegalnih aktivnosti. Najveći krivac za zatečeno, katastrofalno stanje je Poreska uprava Srbije. Reformom ove službe kreće se u borbu protiv kriminala i korupcije. Potrebno je jako malo vremena da se služba reformiše, postavljanjem stručnog rukovodstva koje poznaje razvoj našeg tržišta, sve potencijale i nedostatke ove službe, kao i nedostatke svih reformi poreske politike od 1990. godine do danas.

Sve dosadasnje analize eksperata, NALED-a, FREN-a, USAID-a, Američke privredne komore predvidjale su smanjenje nivoa sive ekonomije u roku od 5 do 6 godina, za 5% do 6% - skoro zanemarljivo smanjenje. Analizom tržišta Srbije, svih branši – grupacija delatnosti, identifikovani smo uzroke povećanja nelegalnog prometa, slabe tačke u svim dosadašnjim programima za suzbijanje nezakonitih radnji, propuste koje su pravili inspekcijski organi, loša zakonska rešenja i komplikovane birokratske procese.

Sprovedena istraživanja pokazuju:

1. Autobuski prevoz putnika

Preko 80 miliona evra godišnje iznosi utaja raznih poreza i doprinosa u autobuskom prevozu putnika. Najveće utaje su u neregistrovanju prometa i radu neprijavljenih radnika. Tako imamo prevoznike koje imaju višestruko više autobusa od broja vozača; firme koje sa više stotina vozača prave promet od nekoliko desetina miliona dinara i obrnuto, firme sa malim brojem radnika koje prave promet od više stotina miliona dinara. Nepoznat je iznos goriva kupljenog na crno, te su nemoguće procene dodatnih utaja PDVa i akciza.

Predlog rešenja: Uzrok ovakvog stanja su previsoki nameti i represivna kaznena politika zbog čega se, u cilju održivosti poslovanja, deo aktivnosti premešta u sivu zonu. Preko je potrebna kontinuirana kontrola od strane saobraćajne, poreske, tržišne i inspekcije rada koje prvenstveno trebaju da imaju savetodavnu i edukativnu ulogu, a represivnu kao krajnju meru.

2. Saobraćaj – domaći i inostrani transport robe

Manji kamioni i kombi prevoz skoro uvek se obavlja bez registrovanja prometa. Razne su procene koliko ima transportnih vozila, čak i preko 100 hiljada. Najčešće su vozači bez prijave na rad. Prijavljenim radnicima najčešće se obračunavaju plate po minimalnoj osnovici. Najizraženiji primer je međunarodni transport gde većina vozača ima isplaćenu zaradu, jedva veću od minimalne. Zvanične plate su od 500 do 1500 evra, odnosno 10 do 15 % od ugovorene cene ture koju voze – vlasnici obračunavaju fiktivne dnevnice za službeni put u inostranstvo, radnik preda jedan obračun sa troškovima, vlasnik pravi drugi (falsifikat) sa punim iznosima deviznih dnevnica, izvrši se uplata na tekući račun radnika u banci, vlasnik već ima ovlašćenje i podigne novac. Tako se desi da na ime radnika bude i po 20 do 30 hiljada evra uplaćenih dnevnica na tekući račun godišnje, a da radnik uopšte i ne zna da je preko njegovog računa vršeno veliko pranje novca (isti sistem isplate ide preko svakog vozača u firmi). „Ako bi nam to ukinuli svi bi prestali da radimo“, kažu vlasnici...

Predlog rešenja: Smanjiti opterećenja na zarade uz povećanje neto minimalne zarade. Smanjiti porez na dobit, porez na dividendu, količinu i visinu neporeskih nameta. Ograničiti isplatu deviznih dnevnica po radniku do visine isplaćene neto zarade. Pojačati kontrole ove branše od strane poreskih inspektora, kontrolu vršiti po unapred utvrđenom uputstvu koja prvenstveno treba da ima savetodavnu i edukativnu ulogu, a represivnu kao krajnju meru. Prilagoditi kaznenu regulativu principu srazmernosti, gradaciono i u skladu sa ekonomskom moći privrednog subjekta.

3. Turizam

Pojedine turističke agencije svoje aranžmane prodaju u gotovini, u dinarima i inostranoj valuti, bez evidentiranja prometa. Ceolokupan novac u kešu koji dobijaju koriste za plaćanje inostranih aranžmana na ruke. Određene agencije koje imaju svoje autobuse imaju isti sistem rada, a najčešće one koje su privilegovane političkim vezama nikada i niko nije kontrolisao.

To identično čine i pojedini hotelijeri u turističkim mestima - naplaćuju usluge u gotovini i bez registrovanja prometa. Veliki turistički centri su pogodni za pranje novca i emancipaciju sive ekonomiju: Zlatibor, Vrnjačka Banja, Soko Banja, kao i mnogi drugi turistički centri kroz: neregistrovanje prometa, neplaćanje boravišne takse, ugostiteljske i mnoge druge usluge se vrše bez izdavanja računa po pravilu tamo gde postoji dogovor sa nadležnim državnim službenicima da se takvi objekti ne kontrolišu u zamenu za određenu naknadu ili uslugu.

Predlog rešenja: Profesionalizacija inspekcijskih organa, jednaka primena zakona za sve, gradaciona kaznena regulativa u skladu sa vrstom i brojem prekršaja i podsticajan privredni ambijent u kojem će biti isplativije platiti legalne namete nego davati mito. Inspekcije sa republičkog nivoa spustiti na lokalni; kontrole vršiti po unapred pripremljenom planu i uputstvu o kontrolama.

4. Ugostiteljstvo

Već je poznato da je mnogo slučajeva da ste u nekim restoranima, kafićima, pivnicama, picerijama, dobili „papir“ na kome sitnim slovima piše: molimo sačekajte račun. Vrlo lako se sprečava taj način utaje izbacivanjem takve opcije iz softvera. Poznati su, takođe, primeri da pojedine sendvičare, roštiljdžinice, grilovi „na ćosku“, kao i restorani, dnevno utaje od 100 pa i više stotina evra, što na godišnjem nivou daje od 30 do 100 hiljada evra utaje PDV-a. Primeri velikih sala koje se izdaju za svadbe: često bude 200 do 500 gostiju, meni košta od 20 do 40 evra po osobi, računi od 4 hiljade evra do 10 ili čak i 20 hiljada evra prometa – a utajeni PDV ide od 1 do 3 ili 4 hiljade evra samo za jedan dan u tom objektu – velike sale su, u regularnim okolnostima, svaki vikend zauzete. Tu su i neprijavljeni konobari, hrana koja keteringom stiže iz neregistrovanih kuhinja; muzičari koji često rade neregistrovani. Da zakoni ne važe jednako za sve ugostiteljske objekte videli smo za vreme krize kad su jedni bili zatvarani i kažnjavani iznosima od preko 300.000 rsd za navodne prekršaje, dok su drugi privilegovani svojim političkim vezama, radili neometano.

Procene istraživačkog tima ukazuju da u ovom segmentu, turizmu i ugostiteljstvu, godišnje utaje iznose oko 300.000.000 EUR.

Predlog rešenja: pojednostaviti zakonsku regulativu za ovu delatnost, smanjiti količinu i iznose nameta, jednako primenjivati zakone za sve.

5. Obezbeđenje i čišćenje objekata

Činjenica je da radnici u firmi iz ove branše rade po ugovorima o privremenim i povremenim poslovima i za plate od 16.000 do 17.000 dinara, bez prijave osiguranja i uz prijavljenu „neku“ vrstu obuke ili licence. Isplata zarade tim radnicima vrši se u isključivo u gotovini, bez evidentiranja prometa. Podaci kojima raspolaže naš istraživački tim govore da u Republici Srbiji ima firmi koje zapošljavaju i po 500 radnika sa tako potpisanim ugovorima, a pojedine, koje obezbeđuju i čiste objekte velikih javnih preduzeća, ustanova i druge imaju i do 2000 tako prijavljenih radnika. Firme za čišćenje objekata učestvuju na tenderima gde se u ponudi naručiocu posla zaračunavaju plate radnika sa svim doprinosima po ceni od 25.000 dinara mesečno – ali takve firme ne prijavljuju radnike uopšte, isplaćuju zarade u prvom mesecu, eventualno i drugom, par meseci ne isplaćuju plate zaposlenima i na posletku ih otpuštaju. Vrlo jednostavno se može proveriti svaka firma iz ove branše – proverom sklopljenih ugovora sa naručiocima posla. Zakonom o javnim nabavkama državne firme na tenderima prihvataju najpovoljnije ponude koje najčešće daju firme sa najvećim brojem angažovanih radnika na crno. **Apsurd.**

Predlog rešenja: zakonski regulisati da ugovor sa naručiocem posla sadrži odredbu da je pružalac usluge dužan da ima sve radnike prijavljene i da na zahtev mora dostaviti adekvatnu potvrdu. Kontrole na terenu.

6. Proizvodnja i prodaja hrane

S obzirom da se u Srbiji najviše novca troši za hranu logično je da postoje velike utaje u prodaji hrane. Da bi se uspešno kontrolisali tokovi prodaje hrane potrebno je profesionalizovati sistem kontrole proizvodnje i uvoza hrane kako bi se moglo vršiti poređenje proizvedenih i uveženih količina sa prodatim, lagerovanim i otpisanim iz opravdanih razloga (kvarljiva roba). Najveći promet na kvantaškim pijacama obavljaju preprodavci sa velikim obimom rada na crno.

Predlog rešenja: Kontinuirana kontrola prodavaca poljoprivrednih proizvoda, razdvojiti proizvodjače i natkupce. Natkupce uvesti u legalne tokove. Sprečiti sve piljare koje se snabdevaju na kvantašima da prodaju hranu u svojim radnjama bez registrovanja prometa. Preduslov za realizaciju navedenog je promena poreskog sistema i sistema nameta na progresivan, pravedan i sveobuhvatan uz profesionalizaciju Poreske uprave i inspekcijskih službi.

U okviru proizvodnje hrane podkategorija na koju treba obratiti pažnju je proizvodnja hleba i peciva. Postoji podatak da je pre nekoliko godina nestalo 83.000 tona pšenice od koje je preradom dobijeno 70.000 tona brašna, od kojeg je 175.000.000 vekni hleba završilo u neregistrovanoj prodaji. Često su angažovani i radnici bez prijave osiguranja.Iz afere sa praznim silosima možemo zaključiti da se se veliki deo prometa pšenice i brašna u Srbiji obavlja na crno.

Predlog rešenja: Profesionalizacija Poreske uprave i inspekcijskih službi radi kontinuiteta i nepristrasnosti prilikom kontrolisanja silosa, mlinova i velikih proizvodnih pogona uz reformu poreskog sistema i sistema nameta na pravedan, progresivan, sveobuhvatan uz jednaku primenu zakona za sve.

7. „Buvlje pijace“

Najčuveniji Pančevački buvljak je primer gde se kompletan promet robe odvija na crno. Direktor Poreske uprave je početkom 2013. obišao tu pijacu, konstatovao da je TO STRAŠNO i ništa nije uradio po tom pitanju – u prevodu je PODRŽAO takvu prodaju. Mesečni promet ranijih godina dostizao je 20 miliona evra, ili preko 200 miliona EUR na godišnjem nivou. Sličan primer postoji i na Novom Beogradu gde je OTC leglo sive prodaje od čega su najveću korist imali korumpirani tržišni inspektori.

Predlog rešenja: U okviru pijačne administracije formirati službu sa zadatkom da kontroliše ispravnost dokumentacije o poreklu robe uz izdavanje odobrenja za plasman verifikovane robe na tezgama. Gradaciona politika sankcionisanja uz kontinuiranu edukaciju i progresivan sistem nameta.

8. Tekstil – proizvodnja i prodaja

Neregistovani promet tekstilnih proizvoda na godišnjem nivou prelazi 500.000.000 evra. U uvozu tekstila prednjače kineske firme, kao i fizička lica koja nesmetano preko granice u prepunim kombijima uvoze bez carinjenja ogromne količine tekstilne robe na crno, mahom turskog porekla.

Predlog rešenja: Iskontrolisati uvoz roba iz okolnih zemalja , Turske i Kine tako što će se na carini izvršiti odvaga tereta i fizička provera broja komada. Proveriti nabavne cene koje se neretko umanjene i do 5 puta. Zatim evidentirati skladište dobavljača pa potom iskontrolisati materijalno razduženje robe. Bez eksterne kontrole procedure carinjenja nema napretka u borbi sa crnim tržištem. Staviti pod kontrolu ogromne količine repromaterijala koji se uvozi i generiše proizvodnju i prodaju na crno domaćih neregistrovanih i registrovanih proizvodnji i prodaja. Ogroman generator crnog tržišta je nelegalna prodaja pamučnih tkanina i repro-materijala za šivenje. Samo simultana akcija svih institucija može dati značajne rezultate. Problem su snabdevači nelegalnog tržišta i nepovoljan privredni ambijent koji podrazumeva preopterećivanje nametima, represivan odnos i nepromišljenu kaznenu regulativu prema legalno registrovanim poslovnim subjektima s jedne strane, a fleksibilan odnos i minorne kazne kad je u pitanju neregistrovana prodaja fizičkih lica direktno ili preko internet portala i društvenih mreža.

9. Carina kao izvor robe na crno

Milan Knežević, predsednik Asocijacije malih i srednjih preduzeća Srbije tvrdi da je Carina izvor ogromne korupcije i uzročnik ogromnog crnog tržišta i sive ekonomije. Kroz različite forme izbegavanja plaćanja carine od 2000. godine nelegalno je uvezeno robe za više od pet milijardi evra. Gubici države samo na osnovu neplaćene carine i prethodnog PDV-a premašuju dve milijarde evra. „U carinskoj proceduri sve ima svoju cenu”, piše Knežević. „Na granici se zamenjuju fakture. Niko ne upoređuje deklarisanu količinu robe koja se uvozi i stvarno stanje. Za kinesku robu prihvataju se cene koje su i pet puta niže od realnih nabavnih cena. Ako vam carinjenje ne obavljaju privilegovane špedicije, biće vam podignuta vrednost carinske osnovice. Carinjenje kineske robe obavlja se na nekoliko carinarnica. Ne zato da bi se bolje kontrolisao uvoz, nego se koruptivni prihodi tačno kanališu na određene špedicije i carinarnice, privilegovane da carine kinesku robu.”

Knežević još ukazuje da ne postoji takozvana dubinska kontrola, koja bi pokazala šta se događa sa robom posle carinjenja.„Postoji i cena za privilegiju da se roba ne istovara na prethodni carinski pregled. Dovoljno je da za to platite cariniku. Svoju cenu ima i razduženje robe koja je u navodnom tranzitu kroz Srbiju, a zapravo ostaje na crnom tržištu. Pranje papira za robu koja je, navodno, upućena na Kosovo, takođe je unosan carinski prihod." Oni koji se usprotive ovakvim „pravilima igre" bivaju šikanirani različitim primedbama koje omogućava diskreciono tumačenje zakonom predviđene procedure carinjenja. Namerno se traži bilo kakva greška na osnovu koje se uvoznici ucenjuju. Carini je ostavljeno na volju hoće li ili neće da kontroliše samu sebe. To znači da je niko ne kontroliše.

Knežević smatra da bi neko morao da odgovori na pitanje: otkud 10 milijardi evra u poslednjih 10 godina u vrednosti robe na buvljacima, zelenim pijacama, komisionima, vašarima, proizvodnjama, prodajama... Na tim prodajnim mestima se u svakom trenutku nalazi više od 700 miliona evra nelegalno uvezene robe. Knežević predočava da „zbog četiri do pet puta umanjene nabavne cene kineske robe, država ubira toliko puta manji prihod od carine, prethodnog PDV-a, naknadnog PDV-a, poreza na dobit, provizija na legalan otkup deviza i plaćanje faktura ino-partnerima, poreza na ukupan prihod građana, poreza i doprinosa za više od 100.000 ljudi koji nelegalno prodaju robu na crnom tržištu."

Mnogo pogubniji su indirektni gubici: potpuno je ukinuta cenovna logika. Onaj ko posluje legalno, ne može da opstane u sudaru sa ovakvom nelojalnom konkurencijom. Likvidnost firmi se ugrožava, dolazi do otpuštanja radnika, zatim se te iste firme sele u sivu zonu poslovanja, zatvarajući krug apsurda.Sadašnji obim crnog tržišta u Srbiji izjednačio se sa legalnim prometom robe i usluga. Većina vlasnika tezgi više zarađuje od firmi koje zapošljavaju stotinu zaposlenih. Njihova zarada je pet puta veća od predsednika Vlade... Legalno poslovanje postaje apsurdno i nemoguće u ovakvim tržišnim uslovima".[11]

Predlog rešenja: Stručnjaci iz Poreske policije su mišljenja da treba kontrolom uporediti sve papire uvoznih roba koji stižu u luke Pulu i Kopar sa papirima koji se predaju našoj carini (sve uvezene robe, najviše iz Kine i Turske). Obezbediti povoljan privredni ambijent u kojem će višestruko isplativije biti raditi u legalnim okvirima nego na crnom tržištu.

10. Otkupljivači sekundarnih sirovina

Zakon o porezu na dodatu vrednost, Zakon o porezu na dobit pravnih lica i Zakon o porezu na dohodak građana se odnose na promet i otkup sekundarnih sirovina. Zakon o porezu na dodatu vrednost uređuje promet sekundarnih sirovina koje vrši obveznik PDV, takođe obavezuje obveznika PDV da obavesti nadležni poreski organ koje lice nije obveznik PDV, a isporučilo je sekundarne sirovine u većoj vrednosti od 1.000.000,00 dinara obvezniku. Zakon o porezu na dobit pravnih lica uređuje plaćanje poreza po odbitku prilikom otkupa otpada i sekundarnih sirovina od rezidentnih i nerezidentnih pravnih lica. Zakon o porezu na dohodak građana uređuje oporezivanje dohotka fizičkih lica koja se bave sakupljanjem i prodajom sekundarnih sirovina.

Najčešći vid utaja nastaje vršenjem otkupa sekundarnih sirovina od fizičkih lica za gotov novac, a potom se otkupljene sekundarne sirovine prodaju privrednim društvima koja se bave njihovom preradom. Proverama novčanih tokova može se utvrditi da su sredstva koja su uplaćena od strane prerađivača sekundarnih sirovina po osnovu naloga za prenos sredstava, završila na račune "peračkih preduzeća". Potom su bez pravnog osnova vršene isplate na tekuće račune fizičkih lica, koja su novac podizala i predavala organizatoru otkupa sekundarnih sirovina za gotov novac. Otkup sekundarnih sirovina služi za „velika pranja" novca.

11 Milan Knežević, Asocijacija malih i srednjih preduzeća, Kako se carini kineska roba na ulazu u Srbiju, Politika, **24.03.2013.**

11. Sport

Sve se više dobija utisak da se sport zloupotrebljava u cilju vršenja kriminalnih radnji. Sportski savezi su često generatori sive ekonomije, klubovi izvršioci. U klubovima je samo keš u opticaju: članarina, plaćanje zakupa po raznim salama, angažovanje trenera, stipendije igrača i igračica. Fudbal i košarka prednjače sa prodajom igrača skoro uvek sa lažnim ugovorima. Većina klubova je u blokadi, a nesmetano, samo njima znanim načinima, isplaćuju novac igračima. Ugovori sa mladim igračima sklapaju se po višestruko većim iznosima, nerealnim, za koje se osnovano sumnja da završavaju u džepovima ljudi iz senke koji upravljaju klubovima. U svakom većem klubu na rukovodećim mestima nalaze se ljudi iz političkih partija na vlasti koji su garancija da sve što se radi „ispod žita“ neće biti predmet kontrole i istrage.

12. Građevinarstvo

Kod pranja novca je poenta da se sakrije izvor prljavog novca. Cilj je da se pruži privid da je novac legalan, ali i da se obezbedi da se ne sazna odakle je došao. Prema rečima stručnjaka, ali i prema izveštaju Uprave za sprečavanje pranja novca, najpogodnije za to je građevinarstvo. Krajem juna 2019. godine Srbija je posle godinu i po dana boravka na „sivoj” listi FATF (Financial Action Task Force - međunarodno telo čiji je zadatak razvoj i unapređenje borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma) skinuta sa monitoringa i sa ove liste, nakon što je usvojila niz zakona i procedura u kontroli pranja novca. O kakvom se društvu radi, najbolje pokazuje spisak zemalja koje su u isto vreme bile na spisku FATF: Bahami, Bocvana, Etiopija, Gana, Pakistan, Sri Lanka, Sirija, Trinidad i Tobago, Tunis i Jemen. Tek nakon što je FATF u februaru 2018. godine, kad je utvrdio da Srbija nije ispunila preporuke, žigosao je stavljanjem na crnu listu, naši zvaničnici su obećali da će ispuniti zadatke koji su im dati.Radi se o modernizaciji postupka procene rizika, kontroli advokata, notara i kazina, sprovođenju kontrola i povećanju broja zaposlenih u kontroli prema analizi rizika, primeni utvrđenih mera kod provera klijenata, kontroli političara i novčanih transfera. Takođe, zadatak je bio i utvrđivanje stvarnih vlasnika pravnih lica i, što je verovatno najvažnije, obezbeđivanje delotvornih istraga i suđenja u slučajevima pranja novca.

U javnosti su predstavnici vlasti nastupali kao da se radi o grešci FATF-a, pa da su to samo formalnosti i da se kasnilo sa donošenjem nekoliko zakona, inače je sve u najboljem redu. Ipak, u oktobru 2018. FATF je uradio reviziju, a Srbija je ostala na crnoj listi. Tek osam meseci kasnije stvar je rešena, nakon što su doneti traženi zakoni i ustanovljene procedure. O tome kakva će biti njihova primena, čućemo verovatno nakon neke nove kontrole međunarodnih institucija.[12]

U građevini veliki broj radnika radi bez prijave i taj trend raste zbog rasta broja radnika iz inostranstva.

Predlog rešenja: Prilikom izdavanja građevinske dozvole evidentirati: a. Ime investitora, b. izvor finansiranja, c. objekat za prodaju ili porodična zgrada, d. ako je za prodaju da li je vrednost prodaje preko 8 miliona dinara, obveznik PDV – da ili ne. U toku izgradnje kontrola utrošenog materijala po projektnoj dokumentaciji sa dokazima o nabavci građevinskog materijala, provera izvođača radova za angažovane radnike – legalno zaposleni ili rad bez prijave.

12 Nova ekonomija, PORESKA REFORMA I REFORMA PORESKE UPRAVE, Šta sve možeš u Srbiji kad imaš prljav novac, https://novaekonomija.rs/arhiva-izdanja/broj-63-septembar-2019/%C5%A1ta-sve-mo%C5%BEe%C5%A1-u-srbiji-kad-ima%C5%A1-prljav-novac

13. Proizvodnja i prodaja stolarije

Proizvodnja PVCstolarije, stolarije od drveta i aluminijuma često se obavlja u kućnim radionicama. Veće firme koje se bave proizvodnjom stolarije snabdevaju građevinske firme, u velikom broju slučajeva za gotov novac. Simptomatično je da država Srbija uvodi baš subvencionisanje i program podrške zameni dotrajale stolarije...

Predlog rešenja: Povoljna poreska rešenja za registrovanu proizvodnju uz sankcionisanje neregistrovanje proizvodnje. Praćenje robnih tokova uvoznika PVC i AL profila, kao i distributera.

14. Nameštaj od pločastog materijala

Na tacku 12. se oslanja i proizvodnja kuhinjskog i sobnog nameštaja po meri od pločastih materijala – najveća je proizvodnja u garažama, podrumima, malim radionicama – retko ko kupuje u namenskim prodavnicama sa izdatim računom. Procene su da je preko 60% ugrađenih proizvoda bez registrovanja prometa.

Predlog rešenja: Povoljniji uslovi poslovanja za zanatske radionice uz praćenje robnih tokova uvoznika i distributera pločastih materijala.

15. Zakup stambenog i poslovnog prostora

Procene istraživačkog tima su da u Srbiji ima 500.000 zakupodavaca (400.000 stanova i 100.000 lokala). Samo u Beogradu ima preko 200.000 stanova koji se izdaju i više desetina hiljada lokala. Trenutno je porez na zakup 20% na osnovicu koja je umanjena za 25% . Procenjene utaje poreza na zakup su 170.000.000 evra, neprijavljeni prihodi zakupodavaca približno su milijardu evra. Plaćanjem zakupa u gotovini osim utaje poreza na zakup stvaraju se utaje i drugih poreza: pazar se ne prijavljuje za iznos zakupa pri čemu se utaji PDV, prihod je manji pri čemu se i porez na dobit plati manje.

Predlog rešenja: Stopu poreza sniziti sa 20% na 10%. Formirati registar nekretnina baziran na podacima iz katarstra sa kategorijom da li se nekretnina koristi za stanovanje, izdavanje, nije u upotrebi, drugo. Kontrolisati nekretnine koje nisu evidentirane za stanovanje vlasnika ili izdavanje.

16. Paušalno oporezovane profesije

Velika greška napravljena je povećanjem limita za ulazak u paušal, 6 miliona dinara, pri čemu je omogućeno ostvarivanje zarada i do 500 hiljada prosečno mesečno uz minimalno plaćene doprinose. Obveznici paušalnog poreza često se koriste da bi se preko njihovih limita izvlačio gotov novac za komitente uz proviziju od 10%.

Predlog rešenja: Računovodstvena komora Srbije predlagala je uvođenje skala limita za paušalno oporezivanje. Potrebno je ujednačiti poreska opterećenja različitih modela poslovanja. Limitirati isplatu gotovine bez pokrića.

17. Zdravstvo

U zdravstvu je izražena korupcija u raznim oblicima: davanje mita za vršenje lekarskih usluga „preko reda“, nabavka opreme preko tendera, kao i najveći vid korupcije koju vrše farmaceutske kuće davanjem mita kako bi se njihovi proizvodi favorizovali u lečenju bolesnika. Farmaceutska industrija se posebno mora kontrolisati zbog ogromne korupcije.

18. Menjačnice

Menjačnice značajno učestvuju u pranju novca, sve veće količine gotovine koje se podignu sa računa firmi na razne načine menjaju se za valutu i to suprotno. Po Zakonu o sprečavanju pranja novca, – transakcije preko 15.000 evra se ne registruju. Javna je tajna da mnogi menjači imaju i po nekoliko stotina hiljada evra neregistrovanog gotovog novca koji im služi za obavljanje poslova bez registrovanja prometa. Primer nelogičnosti, tokova novca bez porekla pod štitom državnog aparata je nedavna transakcija u kojoj je jedno od najatraktivnijih zemljišta u Beogradu kupljeno od strane firme koja se bavi menjačkim poslovima u vlasništvu zastupnika udruženja menjača Srbije.

Predlog rešenja: Po Zakonu o sprečavanju pranja novca, transakcije preko 15.000 evra registrovati.

19. Estrada

Procene su da estrada godišnje utaji 90 miliona evra. Nastupi „estradnih umetnika“ su skoro uvek na crno, menadžeri ne prijavljuju prihode od nastupa, kupovina pesama od tekstopisaca plaća se u gotovom novcu, komponovanje takodje – estrada je mozda i vodeća u % rada na crno.

20. Akcizna roba

Procene istraživačkog tima su da se u Srbiji proda i ne evidentira porez na 180 miliona litara piva proizvedenog na crno, 200 miliona kutija cigareta, 200 miliona litara goriva, 50 miliona litara žestokih alkoholnih pića, 8.000 tona kafe. Godišnja utaja poreza je veća od 300.000.000 EUR. Ove branše uvek su bile u domenu organizovanog kriminala, a utajivači su najčešće lica u političkoj ili kriminalnoj vezi sa političkim strankama ili državnim vrhom.

21. Prosveta

Prosveta je problematična u oblasti organizacije ekskurzija, rekreativnim nastavama. Nastavnici i učitelji su posebno plaćeni za ekskurzije i rekreativne nastave, skoro uvek gotovinski i bez obračunavanja poreza po odbitku – vrlo je lako proveriti sve isplate preko provere turističkih agencija koje su bile dužne da po ugovoru naplate celokupan ugovoren iznos i od toga uplate dnevnice prosvetnim radnicima.

U prosveti je izražena naplata „đačkog dinara“. Perfidno se plasira da je to novac namenjen obezbeđenju, sređivanju prostorija, ali samo 10 do 20% tog novca ide na pomenute namene, a ostatkom direktori često raspolažu po svom nahođenju bez ikakavog pravdanja bilo kome za trošenje tog novca.

Česte su zloupotrebe sala za fiskulturu koje se izdaju raznim klubovima ili grupama građana za rekreaciju. Korupcija je izražena u nabavci udžbenika, provizije su do 25% od izvršene prodaje knjiga određenih izdavačkih kuća. Nezaposlenog nastavničkog kadra je previše na birou, mito za dobijanje radnog mesta dostiže i do 10 hiljada evra.

22. Igre na sreću – kladionice i kockarnice

Zvanično registrovan promet od igara na sreću u Srbiji je pet puta manji od prometa koji se ostvari u Hrvatskoj koja ima skoro upola manje stanovnika. Udruženje legalnih priređivača igara na sreću UPIS procenjuje utaje na preko 70 miliona evra od strane nelegalnih i legalnih kladionica i kockarnica koji ne prijavljuju celokupni promet. Kontrole zu značajno manje od kada je nadležnost prebačena u Poresku upravu, Sektor za menjačke i devizne poslove. Rad na crno je zastupljen u značajnom procentu. Uvek su vlasnici obavešteni kada je akcija inspekcijskih organa. Broj prijavljenih poker i drugih aparata je značajno manje prijavljen od stvarnog broja, korupcijom se izbegava problem.

Predlog rešenja: Uvesti jedinstven softver NBS koji bi onemogućio dvojnu evidenciju prihoda kladionica i kockarnica.

23. Proizvodnja alkoholnih pića

U Srbiji je zvanična proizvodnja alkoholnih pića oko 12 miliona litara, a potrošnja je 60 miliona litara. Za samo četiri godine broj legalnih proizvođača smanjen je sa 2.000 na samo 300, dok je broj nelegalnih porastao za sve ugašene koji su nastavili da rade. Udruženje proizvođača Srpska rakija procenjuje da država gubi 150.000.000 EUR samo na ime PDV i akciza, bez svih drugih dažbina, doprinosa i radnih mesta.

Predlog rešenja: Promena regulative kojom će se obezbediti šira ovlašćenja inspekcijskim organima za suzbijanje neregistrovane proizvodnje i prodaje i podsticajni uslovi poslovanja za legalno registrovane proizvođače. Kontrolom kupaca o poreklu alkoholnih pića koja su u maloprodaji, kao i registrovanjem celokupnog prometa u cilju vršenja legalnih nabavki.

24. Pogrebne usluge

Procene istraživačkog tima su da se u Srbiji pogrebne usluge realizuju u 80% na crno, bez evidentiranja ostvarenog prometa. Agencije za pogrebne usluge bitan su činilac sive ekonomije: kod njih se nabavlja kompletna oprema za sahrane, dogovara organizacija ispraćaja pokojnika, restoranske usluge, sve se plaća u gotovini i bez prijavljivanja prometa. Izradu i postavljanje spomenika često vrše kamenorezačke radnje bez registrovanja prometa.

Predlog rešenja: Usloviti isplatu naknade pogrebnih troškova i naplate osiguranih slučajeva, naslednicima ili rođacima pokojnika koji nemaju dokaze o izvršenoj virmanskoj ili gotovinskoj uplati za nastale troškove. Pojačati kontrolu pogrebnih i kamenorezačkih radnji.

25. IT sektor

Softveri su najjači alat za vođenje dvostruke evidencije poreskih obaveza - legalnih i nelegalnih. Zastupljeni su u većini pomenutih branši koje su analizirane. Način je identičan: maloprodaje - piljare imaju prodaju sa izdavanjem fiskalnog računa ili bez, kafići i restorani takođe, zdravstvene ordinacije registruju usluge na ime i bez izdavanja računa, veleprodaje (posle carine najveći izvor prodaje robe na crno maloprodajama).

Predlog rešenja: Stvaranje evidencije pri Poreskoj upravi o svim softverskim firmama, svim softverima na tržistu, sa izjavom da pod materijalnom i krivičnom odgovornošću tvrde da ne postoji dvostruka evidencija prometa roba i usluga. Istu izjavu moraju dati i korisnici softvera.

26. Elektroprivreda – krađa struje i netehnički gubici električne energije

Elektroprivreda Srbije je objavila podatak da postoje 52 načina krađe struje. Po zvaničnim podacima gubitak (čitaj krađe) struje u Srbiji godišnje iznosi 1,4 milijarde evra, što se objašnjava sa 20-25% tehničkih i netehničkih gubitaka u proizvodnji struje (u uređenim sistemima elektroprivreda zemalja EU ovi gubici iznose 3-5%) čime preko ¼ celokupne godišnje proizvodnje struje, vredne 1,4 milijarde evra nestane. Nezvanično, krađa struje veća je za 15% od ukupnog fonda zarada koje se isplaćuju na godišnjem nivou u Republici Srbiji. Smanjenjem krađa struje na minimum, otpuštanjem bar dela viška radika (17 hiljada radnika je višak, prosečna zarada sa svim doprinosima je 1000 evra), EPS bi samo u jednoj godini ostvario 600 do 800 miliona evra veće prihode.

Predlog rešenja: Primeniti jedinstveno svetsko rešenje za otkrivanje nestalog „baš svakog kilovata“, pri čemu bi se u potpunosti suzbio najveći neprijavljeni promet robe i velika korupcija u okviru EPS-a.

27. Omladinske i studentske zadruge

Vrlo česte zloupotrebe vrše poslodavci preko omladinskih i studentskih zadruga. Na Adi Ciganliji, primera radi, ima restorana koji zapošljavaju i više od 100 radnika preko uputa neke omladinske zadruge. Radnici imaju adekvatnu dokumentaciju u slučaju kontrole inspekcije rada, ali na kraju meseca, uputi zadruge se uništavaju, zarada isplaćuje na crno, a za sledeći mesec omladinci i studenti donose novi uput zadruge.

Predlog rešenja: Inspekcije rada moraju proveravati isplaćene zarade u prethodnom periodu, najmanje tri meseca u kontinuitetu.

28. Grafička delatnost

Iz godine u godinu sve veći porast prihoda se beleži u grafičkoj delatnosti. Štampa mnogih novina, tabloidnih-žuta štampa, kao i knjiga, sve više se radi u nelegalnoj zoni.

29. Uvoz robe iz Mađarske

Po podacima mađarskih carinika, roba koja se uveze u Srbiju dostiže vrednost godišnje od 1,2 milijarde evra, a po našim podacima uvoz iz Mađarske iznosi 600 miliona evra. To znači da se polovina robe uveze bez plaćanja carine i PDV-a. Iz Mađarske najčešće uvozimo hranu, belu tehniku i kozmetiku. Svakodnevno granicu prelazi stotine kombija sa raznom robom, automobili sa punim gepecima hrane i ko zna koje sve robe. Učesnici u švercu robe već posle drugog - trećeg puta nađu vezu na carini i budu ispraćeni samo pogledom prilikom prelaska granice, bez ikakve provere.

30. Neregistovana trgovina preko interneta

Upadljivi za kupce, nevidljivi za državu, taktika je tzv. nelegalnih trgovaca preko interneta. „Potrošači su se najčešće žalili da kada im roba ne odgovara, ne mogu da dobiju povrat novca ili pak da ne mogu robu da zamene. Bilo je pritužbi da stiže oštećena roba, neretko se dešava da uopšte ne mogu da stupe u kontakt sa prodavcem koji im je prodao robu, da ukoliko su kupili preko društvenih mreža budu blokirani“. Nelegalni trgovci preko interneta spadaju u grupu trgovaca sa najvećim procentom poreske evazije. „Praksa je pokazala da neregistrovani trgovci koriste falsifikovane lične karte, da zloupotrebljavaju lične karte drugih lica, kao i da postoji saradnja između zaposlenih kod poštanskih operatora sa neregistrovanim trgovcima kada zaposleni kod poštanskih operatora unose lažne brojeve ličnih isprava. Pribavljeni su podaci da je ostvarena trgovina, odnosno promet robe neregistrovanih trgovaca kroz poštanske pakete u vrednosti od nekoliko milijardi dinara.[13]“

13 GMinfo.rs, Nelegalni trgovci vrebaju na internetu – kako da ih prepoznate, a kako im inspekcija staje na put, https://gminfo.rs/nelegalni-trgovci-vrebaju-na-internetu-kako-da-ih-prepoznate-a-kako-im-inspekcija-staje-na-put/ , 09.09.2021. godine

31. Poslovanje lokalnih samouprava

O višegodišnjoj korupciji i kriminalu u jedinicama lokalne samouprave i teritorijalne autonomije i nenamenskom trošenju novčanih sredstava građana Republike Srbije, svedoči podatak Državne revizorske institucije da je samo u periodu od 2008. do 2014. godine nenamenski potrošeno neverovatnih 5.881 milijardi dinara ili oko 59 milijadi EUR.

Shodno „Analizi dosadašnjih izveštaja Državne revizorske institucije u vezi sa radom jedinica lokalne samouprave i teritorijalne autonomije – Zaključci, preporuke i inicijative" – iz juna 2014. godine,[14] ukazujemo na nedopustive, čak namerne propuste i zloupotrebe u korišćenju budžetskih sredstava od strane nosioca političkih funkcija u jedinicama lokalnih samouprava, postavljenih i imenovanih lica zaduženih za finansije, kao i zaposlenih, od kojih su najvažniji u segmenu:

1. Neuređenih internih akata lokalnih samouprava po osnovu načina, uslova i kriterijuma u vezi sa trošenjem javnih sredstava, a što je za posledicu imalo zloupotrebe kod:

a. korišćenja službenih mobilnih telefona i kartica,

b. korišćenja službenih vozila, potrošnju goriva, i korišćenje privatnih automobila u službene svrhe,

c. službenih putovanja i troškova prevoza radi dolaska na posao i povratka sa posla,

d. kod blagajničkog poslovanja i neizmirenja obaveza zaposlenih po osnovu povraćaja viška uplaćenih sredstava za akontacije za službeni put,

e. plaćanja reprezentacija - ugostiteljskih usluga i poklona,

f. finansiranja programa kojim se ostvaruje opšti interes u oblasti sporta i udruženja građana,

g. obračuna i isplata plata, dodataka i naknada zaposlenih u lokalnim samoupravama,

h. isplata sredstava za socijalnu zaštitu,

i. korišćenja namenskih sredstava sa podračuna, odnosno drugih računa konsolidovanog računa trezora,

j. nenamenskog korišćenja sredstava ostvarenih po osnovu novčanih kazni predviđenih Zakonom o bezbednosti saobraćaja,

k. kod davanja stanova i poslovnog prostora u zakup građanima, privrednim društvima i političkim strankama,

l. kod zloupotreba neutrošenih budžetskih sredstava.

m. računovodstvene isprave se ne knjiže istog dana, a najkasnije narednog dana od dana dobijanja računovodstvene dokumentacije, odnosno deo računa se ne knjiži hronološki, uredno i ažurno...

Imovina lokalnih samouprava nije u potpunosti identifikovana i evidentirana u poslovnim knjigama i upisana u knjigama nepokretnosti lokalnih samouprava. Jedan broj opština i gradova čak nema tačan uvid u broj zaposlenih kojiji primaju zaradu na teret budžeta. Kod većeg dela lokalnih vlasti nisu uspostavljene interna revizija i budžetska inspekcija, ili je njihov značaj političkim pritiskom marginalizovan, čime je oslabljena funkcija interne finansijske kontrole, kao i ukupna efikasnost u sprovođenju planiranih aktivnosti, zadataka i mera lokalnih samouprava.

14 DRI, Analiza dosadašnjih izveštaja Državne revizorske institucije u vezi sa radom jedinica lokalne samouprave i teritorijalne autonomije – Zaključci, preporuke i inicijative, jun 2014. godine https://www.dri.rs/upload/documents/Publikacije/Analiza%20izvestaja%20DRI%20u%20vezi%20sa%20radom%20JLS.pdf

2. U segmentu priprema i donošenja budžeta lokalnih samouprava DRI je utvrdila ukupno 21 modalitet zloupotreba i nepravilnosti, pri čemu izdvajamo:

n. Direktni i indirektni budžetski korisnici lokalnih vlasti ne dostavljaju pisano obrazloženje planiranih rashoda i izdataka i izvora finansiranja uz finansijske planove.

o. zloupotrebe sa sredstvima Mesnih zajednica kao indirektnih korisnica budžeta, subvencijama javnim nefinansijskim preduzećima i organizacijama, i dotacije nevladinim organizacijama - iako navedeno finansiranje nije u njihovoj nadležnosti.

p. Odlukom o rebalansu budžeta lokalnih samouprava često nisu obuhvaćeni transferi, što je u suprotnosti sa članom 63. ZOBS....

3. **U segmentu prihoda i primanja DRI je utvrdila ukupno 22 modaliteta nepravilnosti i zloupotreba**:

a. Izvršeni su otpisi poreza na imovinu, komunalne takse za isticanje firme na poslovnom prostoru, naknade za korišćenje građevinskog zemljišta i naknade za zaštitu i unapređenje životne sredine po osnovu Rešenja Opštinskog veća, suprotno članu 32. Zakona o lokalnoj samoupravi.

b. Naplaćene takse za korišćenje prostora za parkiranje vozila nisu uplaćivane na propisan račun javnih prihoda.

c. Uprava javnih prihoda JLS nije vršila kontrolu izvornih javnih prihoda čija je naplata poverena drugim licima, kao ni utvrđivanje, kontrolu i naplatu dela izvornih javnih prihoda.

d. Subjekti revizije su izvršili fakturisanje zakupa poslovnog prostora po nižim cenama, odnosno umanjivale cene zakupa, čime su manje iskazani i naplaćeni javni prihodi, što je u suprotnosti sa članom 32. Zakona o lokalnoj samoupravi.

e. Zakupi poslovnog prostora izvršeni su bez postupka javnog nadmetanja, bez dobijene saglasnosti nadležnog organa i bez formiranja komisije za zakup poslovnog prostora od jedinica lokalnih samouprava.

4. **U segmentu rashoda i izdataka** utvrđeno je čak 42 modaliteta nepravilnosti i zloupotreba u korišćenju budžetskih sredstava. Najinteresantniji su:

a. Obračuni plata izabranih lica i zaposlenih u Opštinskoj upravi i doprinosi za socijalno osiguranje na teret poslodavca, izvršeni su u suprotnosti sa čl. 3. i 9. Zakona o platama u državnim organima i javnim službama, čl. 4. i 5. Uredbe o koeficijentima za obračun i isplatu plata imenovanih i postavljenih lica i zaposlenih u državnim organima i članom 56.

b. pogrešno su primenjivani osnovica i koeficijenti, ili su indirektni korisnici budžeta isplaćivali zarade zaposlenima više od planirane mase zarada usvojene programom poslovanja.

c. Privremeni i povremeni poslovi su trajali **duže od 120 radnih dana u kalendarskoj godini,** što je u suprotnosti sa članom 197. Zakona o radu.

d. Nije obelodanjeno **koliki je iznos naknade isplaćen članovima izborne komisije.**

e. Broj lica zaposlenih na određeno vreme, lica angažovanih po ugovoru o delu, ugovoru o privremenim i povremenim poslovima i lica angažovanih po drugim osnovama **veći je od dozvoljenog broja u skladu sa zakonom.**

f. Primljeno je više lica u radni odnos na neodređeno vreme, **bez pribavljanja prethodne saglasnosti Vlade Republike Srbije.**

g. Različit je broj sati prekovremenog rada iz rešenja koji je korišćen prilikom obračuna i isplate zarade od **elektronske evidencije o prisutnosti na poslu.**

h. Izvršena su plaćanja **bez potpisanih ugovora, bez donetih godišnjih programa, pribavljaju se primanja od zaduživanja bez prethodnog mišljenja Ministarstva finansija i Odluke lokalne skupštine o zaduživanju, ponekad se navedena sredstva koriste za finansiranje tekućih rashoda, izvršavaju se rashodi koji nisu planirani itd.**

i. Izvršene su dotacije nevladinim organizacijama **bez sprovedenog javnog konkursa.**

j. Isplata naknade za socijalnu zaštitu iz budžeta **vršena je suprotno čl. 110. i 119. Zakona o socijalnoj zaštiti...**

5. Nepravilnosti u **oblasti javnih nabavki** evidentirane su kroz 41 modalitet, od prihvaćenja ponuda u kojoj nije potpisana izjava o nezavisnoj ponudi, što je u suprotnosti sa članom 26. Zakona o javnim nabavkama; fakturisanih većih količina radova/usluga od ugovorenih ili fakturisanih radovi/usluge koje nisu ugovorene,suprotno članu 36. stav 5. Zakona o javnim nabavkama i članu 58. Zakona o budžetskom sistemu; do prihvatanja neprihvatljive ponude suprotno članu 107. stav 1. Zakona o javnim nabavkama.

6. Po izveštaju DRI nije popisivana finansijska i nefinansijska imovina i obaveze lokalnih samouprava. Nije izvršen popis nefinansijske imovine u pripremi i nematerijalne imovine u pripremi. Nije u potpunosti izvršen popis potraživanja po osnovu avansa, i datih avansa za nefinansijsku imovinu. Nisu popisana ulaganja u izgradnju primarne i sekundarne toplovodne mreže itd.

Za sve ove anomalije, malverzacije ovlašćenih lica i zaposlenih u budžetskim institucijama i preduzećima čiji su osnivači lokalne samouprave, a koji obavljaju javne funkcije, do kojih su došli prevashodno političkim putem, kao i štetu koju su načinili Republici Srbiji od 59 milijardi eura, podneto je samo 1.364 krivičnih i prekršajnih prijava.

Krivične prijave protiv visokih gradskih, opštinskih i državnih funkcionera se ne rešavaju, već zastarevaju pod okriljem pritisaka i korupcijom i kriminalom u sudovima Republike Srbije.

Svemu ovome treba dodati i nepravilnosti registrovane od strane DRI iz oblasti javnih nabavki, koje generišu korupciju i utaje:

1. Prihvaćena je ponuda u kojoj nije potpisana izjava o nezavisnoj ponudi, što je u suprotnosti sa članom 26. Zakona o javnim nabavkama.
2. Sprovođeno je više postupaka javnih nabavki male vrednosti umesto otvorenih postupaka, suprotno članu 31. Zakona o javnim nabavkama.
3. Naručilac nije pozvao najmanje tri potencijalna ponuđača da podnesu ponude u postupku javne nabavke male vrednosti, što nije u skladu sa članom 39. stav 5. Zakona o javnim nabavkama.
4. Fakturisane su veće količine radova/usluga od ugovorenih ili su fakturisani radovi/usluge koje nisu ugovorene, suprotno članu 36. stav 5. Zakona o javnim nabavkama i članu 58. Zakona o budžetskom sistemu.

5. Nije sproveden postupak javne nabavke male vrednosti, a godišnji troškovi prelaze 400.000 dinara (član 39. Zakona o javnim nabavkama). 37. 38. 39. 40. 41. 42. 1. 2. 3. 4. 5. 28 29

6. Sprovedeno je više postupaka male vrednosti za istovrsna dobra čiji ukupan iznos prelazi 3.000.000 dinara (član 39. Zakona o javnim nabavkama).

7. Sproveden je postupak javne nabavke za dva naručioca, bez mišljenja Uprave za javne nabavke, što je u suprotnosti sa članom 50. Zakona o javnim nabavkama.

8. Plan nabavki sa izmenama i dopunama usvojenim u toku godine, u delu koji se odnosi na podatak o aproprijaciji u budžetu, ne sadrži podatak o razdelu, glavi i poziciji u aktu o budžetu kojim je određena aproprijacija na kojoj su odobrena sredstva za planirane nabavke, što nije u skladu sa članom 51. stav 1. tačka 4. Zakona o javnim nabavkama.

9. Naručilac je zaključio ugovor na period od oktobra 2013. do oktobra 2014, odnosno za period koji se ne poklapa sa fiskalnom godinom, što je u suprotnosti sa članom 52. Zakona o javnim nabavkama i čl. 46. i 57. Zakona o budžetskom sistemu.

10. Pokreću se javne nabavke, a u budžetu JLS nisu planirana sredstva za to, što je u suprotnosti sa članom 52. Zakona o javnim nabavkama, kojim je propisano da naručilac može pokrenuti postupak javne nabavke ukoliko je nabavka predviđena u planu nabavki naručioca i ako su za tu nabavku predviđena sredstva u budžetu JLS.

11. Odluka o pokretanju postupka ne sadrži okvirne datume u kojima će se sačiniti Izveštaj o stručnoj oceni ponuda, i okvirni datum u kojem će se potpisati ugovor, što nije u skladu sa članom 53. Zakona o javnim nabavkama. Članovi komisija nisu potpisali izjavu kojom potvrđuju da u predmetnoj javnoj nabavci nisu u sukobu interesa (član 54. Zakona o javnim nabavkama).

12. Rešenje o obrazovanju komisije za javnu nabavku ne sadrži naziv i adresu naručioca, kao ni rok u kojem će komisija završiti svoje zadatke, što je u suprotnosti sa članom 54. stav 3. Zakona o javnim nabavkama.

13. Zaključeni ugovor ne sadrži jasno izraženu konačnu cenu nabavke, tako da je budžetski korisnik preuzeo obavezu iako nije utvrdio da li će iznos preuzetih obaveza biti do iznosa predviđenog budžetom ili veći od toga, što je u suprotnosti sa članom 56. Zakona o budžetskom sistemu, koji propisuje da se obaveze preuzimaju do iznosa predviđenog u Odluci o budžetu.

14. Nije objavljen oglas na internet strani naručioca za postupak javne nabavke, shodno članu 57. Zakona o javnim nabavkama.

15. Nije obezbeđen dokaz o objavi poziva za podnošenje ponuda 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 6. 30 na sajtu opštine, shodno članu 60. stav 1. Zakona o javnim nabavkama.

16. U pozivu za podnošenje ponuda nisu iskazani elementi kriterijuma za dodelu ugovora i uslovi pod kojima predstavnici ponuđača mogu učestvovati u postupku otvaranja ponuda kao obavezan sadržaj poziva za podnošenje ponuda, što je u suprotnosti sa članom 60. Zakona o javnim nabavkama.

17. Model ugovora ne sadrži sve bitne elemente ugovora (predmet, cenu i ugovorne obaveze) a sadržina zaključenih ugovora se razlikuje od sadržine modela ugovora, što je u suprotnosti sa članom 61. stav 4. tačka 5. Zakona o javnim nabavkama i sa važećim pravilnikom.

18. Konkursna dokumentacija ne sadrži količinu dobra, što je u suprotnosti sa članom 61. Zakona o javnim nabavkama i članom 2. Pravilnika o obaveznim elementima konkursne dokumentacije u postupcima javnih nabavki i načinu dokazivanja ispunjenosti uslova.

19. Naručilac nije istovremeno sa objavljivanjem poziva za podnošenje ponuda objavio konkursnu dokumentaciju na Portalu javnih nabavki i na svojoj internet stranici, u skladu sa članom 62. stav 1. Zakona o javnim nabavkama.

20. Predmetna javna nabavka je oblikovana po partijama ali naručilac nije odredio procenjenu vrednost svake partije, što nije u skladu sa članom 68. Zakona o javnim nabavkama, koji propisuje da naručilac određuje procenjenu vrednost svake partije za period ugovora.

21. Nije tražena potvrda da ponuđač, odnosno njegov zakonski zastupnik nije osuđivan za neko od krivičnih dela kao član organizovane kriminalne grupe, shodno članu 75. stav 1. Zakona o javnim nabavkama.

22. Ponuđač nije naveo rok važenja ponude, a naručilac je njegovu ponudu proglasio prihvatljivom, shodno članu 90. Zakona o javnim nabavkama.

23. U zapisnik nije uneta cena koju je ponudio ponuđač, kao ni dodatni uslovi zahtevani u ponudi (član 104. Zakona o javnim nabavkama).

24. Naručilac nije dostavio svim ponuđačima Zapisnik o otvaranju ponuda u roku od tri dana od dana otvaranja (član 104. Zakona o javnim nabavkama).

25. Izveštaj o stručnoj oceni ponuda ne sadrži podatke iz Plana javnih nabavki koji se odnosi na predmetnu javnu nabavku, što nije u skladu sa članom 105. stav 1. Zakona o javnim nabavkama. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 30 31

26. Naručilac je prihvatio neprihvatljivu ponudu, suprotno članu 107. stav 1. Zakona o javnim nabavkama.

27. Odluka o dodeli ugovora ne sadrži podatke iz Plana javnih nabavki koji se odnose na predmetnu javnu nabavku, što nije u skladu sa članom 108. stav 4. Zakona o javnim nabavkama.

28. Rešenje o dodeli ugovora ne sadrži procenjenu vrednost kao bitan element, što je u suprotnosti sa članom 108. stav 4. Zakona o javnim nabavkama.

29. Naručilac nije dostavio odluku svim ponuđačima u roku od tri dana od dana donošenja odluke, shodno članu 108. Zakona o javnim nabavkama.

30. Odluku o pokretanju i Odluku o izboru najpovoljnije ponude kod DBK donosilo je opštinsko veće umesto naručioca, što je u suprotnosti sa čl. 53. i 108. Zakona o javnim nabavkama.

31. Određene javne nabavke pokrenute su odlukama predsednika opštine, a u budžetu su sredstva za te nabavke obezbeđena na aproprijacijama Opštinske uprave koja je naručilac, u smislu člana 2. Zakona o javnim nabavkama.

32. Odluke o dodeli ugovora, umesto načelnika Opštinske uprave, doneo je predsednik opštine koji je i zaključio ugovore o javnoj nabavci, što je u suprotnosti sa članom 108. Zakona o javnim nabavkama.

33. Naručilac nije objavio odluku o obustavi postupka u roku od pet dana od dana donošenja odluke i obaveštenje o obustavi postupka javne nabavke ne sadrži sve podatke propisane u Prilogu 3K, što je

u suprotnosti sa članom 109. stav 4. Zakona o javnim nabavkama.

34. Ugovor o javnoj nabavci zaključen je pre isteka roka za zaštitu prava, što nije u skladu sa članom 113. Zakona o javnim nabavkama.

35. Naručilac je izvršio izmene bitnih elementa ugovora o javnoj nabavci potpisivanjem aneksa, a da prethodno nije doneo odluku o izmeni ugovora koja sadrži podatke u skladu sa Prilogom 3L i nije istu objavio na Portalu, a nije dostavio ni izveštaj o izmeni ugovora Upravi za javne nabavke i Državnoj revizorskoj instituciji, što je u suprotnosti sa članom 115. Zakona o javnim nabavkama.

36. Naručilac nije objavio obaveštenje o zaključenom ugovoru o javnoj nabavci male vrednosti na Portalu javnih nabavki u roku od pet dana od dana zaključenja ugovora, shodno članu 116. Zakona o javnim nabavkama.

37. Tromesečni izveštaji o zaključenim ugovorima o javnim 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 32 nabavkama nisu slati Upravi za javne nabavke i Državnoj revizorskoj instituciji, suprotno članu 132. Zakona o javnim nabavkama.

38. Deo DBK i IBK nema zaposlenog službenika za javne nabavke kao lica obučenog za obavljanje poslova javnih nabavki, što je u suprotnosti sa članom 134. stav 2. Zakona o javnim nabavkama.

39. Nije sistematizovano radno mesto za obavljanje poslova iz oblasti javnih nabavki za koje je neophodno posedovanje sertifikata za službenika za javne nabavke, što nije u skladu sa članom 134. Zakona o javnim nabavkama.

40. Naručilac nije omogućio da se u roku od tri meseca od dana zasnivanja radnog odnosa, odnosno od dana kada se steknu uslovi, položi stručni ispit za službenika za javne nabavke, što je u suprotnosti sa članom 134. Zakona o javnim nabavkama.

41. Postupak javne nabavke se zaobilazi na osnovu skupštinskih odluka kojima se nekom preduzeću poverava posebno pravo, što je u suprotnosti sa članom 3. stav 1. tačka 25. i članom 7. Zakona o javnim nabavkama, kao i članom 57. Zakona o budžetskom sistemu.

Kritične oblasti za praćenje tendera su u svim sferama, najprisutnije su na nivou lokalnih samouprava (sve nabavke, najčešće izmišljene investicije), u zdravstvu (nabavka opreme, farmaceutska industrija), prosveti (ekskurzije, udžbenici), svim javnim preduzecima (Železnica Srbije, EPS, Telekom, Srbijašume, Srbijavode), zatim u Vojsci Srbije, MUP-u, svim JP (toplane, vodovodi, komunalne delatnosti, kao i sva druga JP koja nisu navedena).

Tenderi i javne nabavke su postali vrlo razvijen sistem za pljačku državne imovine. Priprema za kriminalne radnje kreće od raspisivanja tendera gde se postavljaju „namenski“ uslovi upravo za pobednika. Pobednik je uvek blizak prvom čoveku državne ustanove koja raspisuje tender. Dugogodišnjim istraživanjem utvrdjene su sve kritične tačke koje su do sada omogućavale najčešće da kriminalne radnje ne budu otkrivene, čak i ako budu otkrivene da ne budu procesuirane.

Predlog rešenja: Za sprečavanje korupcije na tenderima moraju se stvoriti posebni timovi i višestruki nivoi kontrole, praćenjem ispravnosti postupaka prilikom raspisivanja, organizacije, sprovodjenja tendera. Iskustveno-logičkom kontrolom proveriće se napisani uslovi tendera, svi ponuđači kako bi se utvrdilo ko fiktivno učestvuje na tenderu, kao i pobednik koji će biti proveren po više kriterijuma - da li: izmiruje sve obaveze prema državi, sve radnike ima prijavljene, sve plate uredno mesečno isplaćuje, da li ima u većoj meri podizanja gotovine ili isplata obaveza prema pausalno oporezivim dobavljačima. Na tenderima se mora sprečiti favorizovanje stranih ponudjača. Kontrolu timova sa II stepena vršice timovi sa III stepena – dvostruki nivo kontrole.

Zaključak koji istraživački tim donosi je da visina novčanih sredstava koja bi se smanjenjem poreske utaje, suzbijanjem korupcije i sive ekonomije našla u budžetu Republike Srbije bila bi dovoljna za fiskalno rasterećenje obaveza privrednika i preduzetnika u Republici Srbiji za više od 50%.

Neupotrebljivi za analizu i nerelevantni podaci državnih organa i političara na vlasti – opšta konfuzija u broju zaposlenih i važnih makroekonomskih indikatora u Republici Srbiiji

Da li se, kako navode mediji u Srbiji, prvi put u novijoj ekonomskoj istoriji, penzije isplaćuju iz realnih prinosa, pošto su prosečne plate dostigle 555 evra. Da li je to stvarno istina? Pogledajmo zajedno računicu ekonomskog analitičara Dragana Radovića, člana našeg istraživačkog tima. Ako je prosečna neto plata zaista dostigla 555 evra, to je po važećem kursu NBS, ukupno 65.280 dinara, što znači da je bruto plata -90.496 dinara. Pošto su doprinosi za PIO - 25,5%, to znači da svaki radnik plaća mesečno doprinose 23.076 dinara, što je, približno, 200 evra. Režim prikazuje da imamo 2,25 miliona zaposlenih i ako taj broj pomnožimo sa 200 evra doprinosa, to znači da se mesečno uplati 450 miliona evra ili, na godišnjem nivou, to je 5,4 miljardi evra. Prema hvalama režimskih stručnjaka, prosečna penzija dostigla iznos od 248 evra. Kada znamo da je broj penzionera pao na 1,68 miliona korisnika, onda dobijamo da je godišnji doprinos u PIO - 1,68 x 248 x 12 = 5,0 milijarde evra. Šta zaključujemo? **Sve penzije obezbeđuju zaposleni i ostaje još slobodnog novca u PIO fondu godišnje 400 miliona evra. Znači, penzioneri nema šta da brinu, penzije su obezbeđene i ima viška novca da se povećavaju penzije.**

Međutim, prema zvaničnim podacima država stalno dotira Fond PIO. Pogledajmo procenat dotiranja penzija od strane države: 2012 -48,2%, 2016 - 35%, 2020 - 20% i jun 2021 - 11%.

Ako je država prošle godine dotirala sa 20% PIO fond, to znači da Fond za penzije godišnje prikupi nešto više od 4 milijarde evra? Gde je nestalo milijardu evra? Matematika se ne slaže. Posebna nelogičnost u ovoj neuspeloj političkoj demagogiji je neslaganje: Da li je bilo dotacije ili nije bilo dotacije? Režim više ne zna šta priča.

Koliko je precizan podatak političara na vlasti koji se plasira javnosti Srbije kako na 1,6 radnika dolazi 1 penzioner? (taj odnos u bivšoj Jugoslaviji je iznosio 4 radnika na jednog penzionera). Uzmimo da je ova njihova proporcija tačna. To bi onda značilo da je u Srbiji 2,688 miliona radnika zaposleno, dok svi zvanični podaci pokazuju da ima samo 2,25 miliona zaposlenih u statističkim izveštajima.

Dragan Radović polazi od pretpostavke da je podatak tačan i da zaista imamo 2,688 milina radnika, koji bi izdvojili prosečno 200 evra mesečno za poreze i doprinose, što daje ukupan iznos nakon 6 meseci 2021. godine - 2,655 x 200 evra x 6 = 3,23 milijarde evra ili po srednjem kursu NBS - 379,3 milijarde dinara. Kako za isplatu šestomesečnih penzija treba - 294 milijarde dinara, onda to znači, prema ovakvoj računicu, da u PIO fondu ima viška za prvo polugodište - 85,3 milijardi dinara.

Šta kaže Poreska uprava, koja je jedina merodavna da daje prave podatke o ukupnom iznosu uplaćenih doprinosa za prvo polugodište 2021. godine? Mira Stanojev, pomoćnik direktorke Poreske uprave i prva žena Sektora naplate, iznosi podatak da je naplata u prvih šest meseci 2021. godine bila samo 288,1 milijarda dinara, zajedno sa 30 milijardi naplate po reprogramu za 2020. godinu, što znači da je naplata bila još manja i iznosila je - 258,1 milijardi evra. Ako je naplata morala da bude - 379.8 milijardi dinara, dok je ona realno iznosila samo - 258,1 milijardi dinara, kolega Radović postavlja logično pitanje - gde je nestalo 121,2 milijardi dinara ili 1,03 milijarde evra? Ako ima 2,688 miliona radnika x 200 evra x 12 meseci = 6,45 milijardi evra x 117,6 dinara = 758,7 milijardi dinara. Toliko mora da bude godišnji prihod u PIO fondu. Ali, saznajemo od zvaničnika da nije tolika naplata. Ako se dotira iz Budžeta 153 milijardi dinara za ovu godinu, to znači da se penzije isplaćuju iz realnih prinosa, ili da prosečne plate nisu dostigle 555 evra.

Ukupni prihodi PIO fonda su onda 708 milijardi dinara - 153 milijardi dinara= 555 milijardi dinara. Sada idemo obrnutu računicu: 555 mld din : 117,5 : 12 meseci : 200 evra/ radniku = 1.968.085. Znači, ako se planira ukupan prihod PIO na iznos od 555 milijardi dinara, **onda imamo zvanično 1.968 miliona zaposlenih, nemamo 2,688 miliona, što je razlika za više od 720.000 lažno tj. zaposlenih na „crno“.**

U periodu 2012-2016. godine Republika Srbiija je imala kumuliranu stopu rasta od 3,1% i inflaciju od 19,2%, što znači da je godišnji istorijski rast 0,62%. U čitavom posmatranom periodu 2001-2016, kumulirani privredni rast je bio svega 43,6% ili godišnje samo 2,72%, dok je inflacija zvanična bila 164% ili godišnje10,25%. Inflacija je bila nekoliko puta veća od stope privrednog rasta i to će se iskazati na nerealnom prikazivanju BDP-a.

Godine 2000. BDP Republike Srbije je iznosio 13,93 milijarde evra, ali je 2016. BDP prikazan na 34,11 milijardi evra. Rast BDP-a u periodu od 2000-2016. zvanično je iznosio neverovatnih 144,88%. Kako je moguće da je BDP rastao 144,88%, kada je, videli smo po podacima, kumulirana stopa privrednog rasta bila samo 43,6%? Isti podatak za BDP se razlikuje za 232,29%? Zvanična inflacija, kao što sam napisao, iznosila je za 2001-2017. godine 164%, ali po nekim ključnim robama ona iznosila : Infostan 2.199,62%, struja 498,57%, porez na imovinu -672,9%, beli hleb 460%, jabuke 473,68%, meso 471,25%, jaja 428,57%, mleko1.397,2% i ulje -1.089,2%.

Za period 2012. - 2017. godine, zvanično je smanjena inflacija, držao je pod kontrolom cena, na 3,84%, ali po istim navedenim robama realna inflacija je iznosila: Infostan 21,13%, struja 93,88 %, porez na imovinu 44,33%, beli hleb 31,43%, jabuke 7,41%, meso15,91%, jaja 25,0%, mleko 58,82% i ulje 2,1%. Jasno se vidi da je realna inflacija u periodu 2001-2012. godine najmanje tri puta bila veća od zvanične inflacije i da je takvo povećavanje cena dovelo do naduvavanja fiktivnog BDP-a, dok je u periodu 2012-2017 realna inflacija bila veća i do 20 puta od zvanične, kontrolisane inflacije.

Prosečne plate su porasle sa 7.435 dinara u 2001. godini, na 47.814 dinara u 2016. godini ili 640,39%, ali je produktivnost od 2001-2016. porasla svega godišnje u industriji 2,1%, a u prerađivačkom sektoru 6,1% godišnje, što je, prosečno gledano, u kumulativnom iznosu posmatranog perioda oko 64% ili deset puta manje nego što su porasle prosečne plate.

Produktivnost nije dovela do rasta zarade, niti je dovela do privrednog rasta, svega 3,1% godišnje, koji nije mogao ni da uveća BDP za 144,88%, dok su plate rasle godišnje 40,02%.Na osnovu čega su rasle plate? **Odgovor je samo jedan – na osnovu zaduživanja, koje ne prestaje i koje se sve više uvećava.**

Kada govorimo o deviznom kursu, onda je lako izračunati da je devizni kurs u periodu 2001-2017. porastao samo 100,58%,dok su zvanična inflacija i realna inflacija daleko veći bili. Devizni kurs u odnosu prema zvaničnoj inflaciji morao bi da bude 158,4 dinara za jedan evro, što bi bilo, takođe, nerealano, potcenjeni iznos kursa, ali u odnosu na najnižu realnu inflaciju od -428%, treba da bude 256,8 dinara. Ukoliko bi uzeli realnu vrednost inflacije za period 2001-2017 od 650%, onda bi devizni kurs bio 390 dinara za 1 EUR.

Zašto se devizni kurs drži namerno potcenjen? Kome takav nerealan kurs odgovara? Ko finansiraja političare na vlasti i ko učestvuje u pljački države? U periodu 2001-2016 na ime spoljno - trgovinskog deficita, veći uvoz od izvoza naše privrede, iz Srbije je otišlo 83,3 milijarde evra. Ako je 2000. godine, BDP iznosio 13,93 milijardi evra i ako je realan kumulitivan rast do 2016. godine iznosio 43,6%, to znači da je realan BDP 20,42 milijardi evra. Nije tačan podatak da je BDP Republike Srbije 34,11 milijardi evra, **jer je taj iznos nastao zbog naduvanih tekućih cena i potcenjenosti vrednosti evra.** Ako bi evro realno bio 390 dinara, to bi značilo da je realan BDP jedva 11 milijardi evra. Prema našem mišljenju, to je najpribližniji iznos stvarnog BDP. Sve ostalo je falsifikovanje statističkih podataka. Kada ovaj realni iznos u dinarima podelimo sa zvaničnim kursom 31.12.2020. godine – 117,5802, dobijamo BDP – 36,9 milijardi evra. Zvanični BDP 2020. godine je objavljen – 46, 467 milijardi evra. Kako je to moguće? Uvećan je BDP za 9, 567 milijardi evra ili 27,333%. Ponavlja se isti matematički problem kao sa izračunavanjem priliva sredstava u PIO fond. Ali, to nije realan BDP. Potrebno je da oduzmemo inflaciju od nominalnog BDP-a. I tu sada imamo novi problem.

Koju inflaciju da uzmemo: zvanično objavljenu ili realnu? Uzmimo, prvo, kako bismo poredili zvaničnu inflaciju po godinama. Zvanične stope inflacije su iznosile : 2012 – 12,2%, 2013 – 2,2%, 2014 – 1,7%, 2015 – 1,5%, 2016 -1,6%, 2017 – 3,0%, 2018 – 2,0%, 2019 -1,9% i 2020 – 1,3%. Kumulirana inflacija je iznosila 27,4%. Inflacija umanjuje realnu vrednost BDP, jer cene naduvavaju objavljen BDP, pa tako, kada odbijemo kumulirani iznos zvanične inflacije, dobijamo BDP – 3.151 miliona dinara.

Kada ovaj iznos podelimo sa kursom od 117,5802 dinara, dobijamo da je BDP bio na kraju 2020 godine – 26,798 milijardi evra. Razlika od zvaničnog BDP iznosi – 19,669 milijardi evra ili uvećan je BDP za 73,39%. Koliko je iznosio BDP kada primenimo, umesto zvanične inflacije, najniži iznos realne inflacije? Prema mojim podacima realna donja inflacija, uzimamo konzervativan model računice, iznosi po godinama: 2012 -15%, 2013 – 10%, 2014 -8%, 2015. -9,5, 2016 – 15%, 2017 – 12%, 2018 – 12%, 2019 -10% i 2020 -10%.

Kada na poslednju godinu 2020 i BDP od 4.340 miliona dinara primenimo ove realne stope inflacije, kumulirane za ovih devet godina, na 101%, dobijamo realan BDP od 2.170 miliona dinara ili – 18, 455 milijardi evra. Razlika od zvaničnog BDP-a iznosi – 28,12 milijardi evra ili uvećan je BDP za -251,8%. Zašto veleizdajnički režim ovo radi? Zašto se napumpavaju i naduvavaju BDP? **Razlog je vrlo jednostavan - da bi mogli da se dalje zadužuju. Daljim zaduženjem ulazimo u novi krug korupcije, sive ekonomije...**

Nominalna vrednost BDP-a raste usled velike inflacije, kurs je nerealan i precenjen, stope razvoja su male, za devet godina godišnji prosek je svega 2,08%, što dovodi do toga da BDP bude visok 46,467 milijardi evra. Kada takav BDP estradni režimski ekonomisti stave sa zvaničnim objavljenim spoljnim dugom 31.12.2020. godine – 30,813 milijardi evra, onda dobijamo da nije velika zaduženost i da iznosi podnošljivih 66,31%. Problem nastaje kada taj iznos spoljnog duga uporedimo sa realnim BDP od 18,455 milijardi evra. Tada dobijamo da smo prezaduženi 166,9% BDP. Veliki problem je iznos spoljnog duga, koji se lažno prikazuje. Spoljni dug je mnogo veći. To znači da su svi pokazatelji još gori, nego što smo ih ovde prikazali. Možda je ovo model koji pokazuju mnoge prezadužene zemlje sveta...

ZAKLJUČAK

Celovita analiza karakteristika poreske utaje i drugih poreskih krivičnih dela ne može da se zasniva samo na teorijskim izlaganjima ove problematike shodno pozitivnim zakonskim rešenjima, već je ta analiza morala određenu pažnju i da posveti oblicima ispoljavanja ovih krivičnih dela u neposrednoj sudskoj, ali i kriminalističkoj praksi, u konkretnim životnim manifestacijama u kojima nadležni državni organi pravosuđa neposredno primenjuju apstraktno-logički pojam i karakteristike krivičnih dela koje su sadržane u zakonskom tekstu.

Sagledavanjem iznetih činjenica i zaključaka analiza u ovom projektu, neophodno je unaprediti uslove poslovanja preduzetnika i privrednika na teritoriji Republike Srbije.[15] Unapređenjem domaćeg preduzetništva podići će se standard zaposlenih u privatnom sektoru, što će doprineti boljem opštem standardu društva, povećanju štednje, akumulacije domaće privrede i investicijama – endogeni rast.

- Analiza je pokazala da je visoke namete koji iznose čak (Prilog 1) :
- 60% na neto male zarade zbog čega zaposlenom koji zarađuje novonajavljeni minimalac država prvo uzme 20.000 dinara nameta od bruto plate i ostavi ga sa svega 35.000 dinara što nije dovoljno ni za minimalnu potroščku korpu,
- i do 95% na male iznose kad su u pitanju ugovori o povremenim poslovima;
- i do 80% kad su u pitanju ugovori o delu;
- i do 100% kad su u pitanju preduzetnici, jer se ne uzima u obzir visina prihoda moguće drastično smanjiti, za šta je potrebno:
- proširenje obuhvata poreskih obveznika koji trenutno deluju na crnom tržištu, a koji bi prešli u legalne tokove kad bi nameti bili realni i država uložila maksimalan napor u suzbijanju korupcije i sive ekonomije;
- da se prekine sa praksom subvencionisanja stranih investitora i da se subvencije obezbede isključivo za domaću poljoprivredu kao razvojni potencijal;
- da Poreska uprava sprovede kontrolu neplaćanja poreza na dobit, isisavanja kapitala u Srbiji od strane dela stranih investitora;
- da se spreči šverc robe na carini, nelegalni tokovi akcizne robe i krađe struje, neplaćanje poreza i doprinosa od strane javnih preduzeća gubitaša čime se pravi šteta budžetu RS od preko 12 milijardi evra,
- domaćinsko ophođenje prema budžetu koje uključuje procesuiranje aktera preplaćenih javnih nabavki i
- optimizacija javne uprave i ukidanje fantomskih radnih mesta preko kojih se zloupotrebljava novac poreskih obveznika.

15 Po podacima iz APR-a, u Srbiji je registrovano 402.083 privredna subjekta. Od toga su 131.164 privredna društva koja zapošljavaju 1.171.890 radnika i 270.919 preduzetnika koji zapošljavaju 377.439 radnika.

Zaključili smo da su nameti privrednicima i preduzetnicima preglomazni i da su jedan od direktih uzročnik niskog standarda preduzetnika i zaposlenih u privatnom sektoru i velikog crnog tržišta rada. Da bi se domaće preduzetništvo razvilo i da bi novac nastajao i ostajao u Republici Srbiji potrebno je da:

- se drastično smanje nameti na zarade i na MSPP sektor - što je praksa u uređenim zemljama koju je i Crna Gora najavila;
- se obezbede fer uslovi jednaki za sve što podrazumeva prekid diskriminacije domaćih privrednika u odnosu na strane investitore;
- su modeli poslovanja međusobno usklađeni i prilagođeni visini prihoda;
- službe budu servis privredi i građanima - a ne sredstvo za iznudu i represiju što podrazumeva promenu regulative po pitanju kaznene politike;
- propisi budu takvi da ne uvode u pavnu nesigurnost kao što je primer mesečnog PDV obrasca koji je u Republici Srbiji na 155 kolona i 280 polja;
- postoji dijalog koji podrazumeva da se zakonodavac konsultuje sa onima na koje se zakoni odnose umesto prakse donošenja na brzinu nedovoljno jasnih zakona što baca sumnju na svrhu takvih zakona;
- da su obaveze i odgovornosti dvosmerni, a ne po principu da za domaće privrednike važe samo obaveze, a za državni aparat važe samo prava;
- da se obezbedi medijska pokrivenost za glas privrednika i zaposlenih u privatnom sektoru umesto što se sprovodi cenzura opravdanih kritika postojećeg poreskog sistema.

Neophodno je po svaku cenu sprečiti nelegalni protok robe na carini, krađa struje, goriva, cigareta koji se plasiraju na crno bez naplate akcize i PDV-a. Zaustaviti malverzacije prilikom javnih nabavki, divlju gradnju i iznošenje novca iz zemlje bez naplate poreza na dobit, što može biti deo posebnog projekta, u kome će se predstaviti obim isisavanja kapitala iz Republike Srbije i mehanizmi pranja novca. Nacionalni program za suzbijanje sive ekonomije ima za cilj jačanje nadzora nad sivom ekonomijom i procesuiranja, unapređenje postupaka poreskog nadzora, fiskalno i administrativno rasterećenje odgovorne privrede, edukaciju i promociju legalnog poslovanja.

„Rad na crno“ se neće smanjiti sve dok se porezi i doprinosi na zarade drastično ne smanje, a poreski sistem ne harmonizuje u skladu sa ekonomskom moći poreskog obveznika.

Rad Poreske uprave mora biti profesionalizovan, a servis lako dostupan, kao i da procedure moraju biti jednostavne i nedvosmislene, a da opterećenja koja trpi sektor malih i srednjih preduzeća i preduzetnici budu umanjena. Politika nadzora i kontrole poslovanja mora biti podsticajna, a ne represivna, a preduzetnicima i privrednim subjektima sa domaćim kapitalom treba obezbediti subvencije ili poreske kredite u jednakim iznosima koji se dodeljuju stranim investitorima, bez diskriminacije. Državni aparat mora početi da se ponaša kao partner domaćoj privredi, a privreda kao partner državi. Pored korupcije, izražene sive ekonomije, često i pod patronatom same države i njenih organa na različitim nivoima odlučivanja, domaće preduzetništvo je degradirano u odnosu na strane investitore i uvoznike. Proizvoljno tumačenje i kontradiktorna primena zakona, kao i iznošenja projektovanih statističkih podataka, kao i preveliki nameti i parafiskali opterećuju i nanose veliku štetu privredi Srbije.

Radi kreiranja podsticajnog ambijenta, povećanja konkurentnosti, likvidnosti privrede, povećanja zaposlenosti, inovativnosti za srpsku privredu, kao i povećanja pravne sigurnosti u radu poreskih obeznika, suzbijanjem korupcije i sive ekonomije i rekonstrukcijom kompletnog poreskog sistema (reforma ovakvog nije moguća) nesumnjivo postoji prostor za smanjenje poreza i ostalih opterećenja kako na zarade tako i na ukupno poslovanje privrednika i preduzetnika u Republici Srbiji.

Literatura

1. Adžić, S., Popović, D., Fiskalni sistem i politika - njihov doprinos unapređenju konkurentnosti privrede: Slučaj Srbije, Ekonomija/ Economics, 12 (1), www.rifin.com , 2005,
2. Dragan Radović,Ekonomske posledice korupcije, Politika, 2012. godine,
3. DRI, Analiza dosadašnjih izveštaja Državne revizorske institucije u vezi sa radom jedinica lokalne samouprave i teritorijalne autonomije – Zaključci, preporuke i inicijative, jun 2014. https://www.dri.rs/upload/documents/Publikacije/Analiza%20izvestaja%20DRI%20u%20vezi%20sa%20radom%20JLS.pdf
4. GMinfo.rs, Nelegalni trgovci vrebaju na internetu – kako da ih prepoznate, a kako im inspekcija staje na put, https://gminfo.rs/nelegalni-trgovci-vrebaju-na-internetu-kako-da-ih-prepoznate-a-kako-im-inspekcija-staje-na-put/ , 09.09.2021. godine
5. Milan Knežević, Asocijacija malih i srednjih preduzeća, Kako se carini kineska roba na ulazu u Srbiju, Politika, **24.03.2013.**
6. Milan Knežević, Za suzbijanje sivog tržišta ne postoji politička volja, Asocijacija malih i srednjih preduzeća, https://www.danas.rs/vesti/ekonomija/za-suzbijanje-crnog-trzista-ne-postoji-politicka-volja/, septembar 2015. godine
7. prof. dr Lazar Pejić, prof. dr Miomir Jakšić, „Principi Ekonomije“, EF Beograd, 1993. god.
8. prof. dr Miladin Ševarlić, https://www.ekspres.net/intervju/intervju-prof-dr-miladin-sevarlic-organska-sansa-za-pusta-srpska-sela, 07.06.2017. godine
9. Prof. dr Predrag Mitrović, Uticaj politike regionalnog razvoja na društveno-ekonomska kretanja u Republici Srbiji, Ekonomski fakultet Niš, doktorska disertacija, 2016. godine
10. Radivoje Ognjanović, Porezi, https://www.dragas.biz/radivoje-ognjanovi/, april, 2021. godine
11. Republika Srbija, Nacionalni program za suzbijanje sive ekonomije sa akcionim planom za sprovodjenjenje nacionoalnog programa za suzbijanje sive ekonomije za period 2019-2020. godine, „Službeni glasnik Republike Srbije”, 05 Broj: 306-3359/2019-3, Beograd, 4. aprila 2019. godine,
12. Saša Randjelović, Smanjenje evazije poreza na rad kao instrument fiskalne kosolidacije, FREN, Kvartalni monitor, dvobroj 25-26, april-septembar 2011. godine
13. USAID Sega projekat, Beograd, Sapient Graphic, ISBN: 978-86-912915-1-8, Beograd, 2010.http://www.skgo.org/storage/app/uploads/public/152/095/841/1520958411_Poreska_Politika_u_Srbiji.pdf

prof. dr Predrag M. Mitrović

PREGLED OSNOVICA I STOPA POREZA I DOPRINOSA NA ZARADE I NAKNADE ZARADA ZAPOSLENIH

R. br		Vrsta primanja	Osnovica za porez i doprinose za bavezno socijalno osiguranje	Porez i doprinosi	Stopa	Koeficijent za preračun	Obrasci poreskih prijava
1	2	3	4	5	6	7	8
I. Obračun poreza i doprinosa na zarade zaposlenih - Uplatni račun: 840-4848-37							
1	101	Zarada zaposlenih	Za porez: Zarada - neoporezivi iznos	Porez na zarade	10,00%	B = (N - 1.143,30)/ 0,701	PPP-PD
			Za doprinose: Zarada, a ne niža od najniže osnovice, niti viša od najviše mesečne osnovice doprinosa	Doprinos za PIO na teret zaposlenog	14,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret zaposlenog	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret zaposlenog	0,75%		
				Doprinos za PIO na teret poslodavca	12,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret poslodavca	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret poslodavca	0,75%		
1a	101	Zaposleni kojima se staž računa sa uvećanim trajanjem	Zarada na koju se obračunava redovni doprinos za PIO	Dodatni doprinos za PIO (12/14)	3,70%		
				Dodatni doprinos za PIO (12/15)	5,50%		
				Dodatni doprinos za PIO (12/16)	7,30%		
				Dodatni doprinos za PIO (12/18)	12,00%		
2	102	Zarada zaposlenih upućenih na rad u inostranstvo odnosno zaposleni kod poslodavca koji obavlja delatnost u inostranstvu - ako nisu obavezno osigurani propisima zemlje u kojoj obavljaju delatnost ili - ako međunarodnim ugovorom nije drukčje regulisano	Za porez: Isplaćena zarada, odnosno ostvarena zarada u inostranstvu umanjena za neoporezivi iznos	Porez na zarade	10,00%	B = (N - 1.143,30)/ 0,701	PPP-PD
			Za doprinose: Zarada koju bi ostvario u skladu sa zakonom, opštim aktom ili ugovorom o radu u Republici Srbiji, a ne niža od dvostruke najniže osnovice niti viša od najviše mesečne osnovice doprinosa	Doprinos za PIO na teret zaposlenog	14,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret zaposlenog	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret zaposlenog	0,75%		
				Doprinos za PIO na teret poslodavca	12,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret poslodavca	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret poslodavca	0,75%		
3	101	Zarada korisnika starosne penzije	Zarada - neoporezivi iznos	Porez na zarade	10,00%	B = (N - 1.143,30)/ 0,760	PPP-PD
			Zarada, a ne niža od najniže osnovice, niti viša od najviše osovice	Doprinos za PIO na teret zaposlenog	14,00%		
				Doprinos za PIO na teret poslodavca	12,00%		
4	106	Lična zarada preduzetnika	Zarada - neoporezivi iznos	Porez na zarade	10,00%		PPP-PD
			Zarada, a ne niža od najniže osnovice, niti viša od najviše osovice	Doprinos za PIO na teret zaposlenog	14,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret zaposlenog	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret zaposlenog	0,75%		
				Doprinos za PIO na teret poslodavca	12,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret poslodavca	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret poslodavca	0,75%		

R. br		Vrsta primanja	Osnovica za porez i doprinose za bavezno socijalno osiguranje	Porez i doprinosi	Stopa	Koeficijent za preračun	Obrasci poreskih prijava
1	2	3	4	5	6	7	8
5.	104	Zarada osoba sa invaliditetom u pre-duzećimaza profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida	-	Porez na zarade - prema članu 21. Zakona o porezu na dohodak ne plaća se			
			Za doprinose: Zarada, a ne niža od najniže osnovice, nitiviša od najviše osnovice	Doprinos za PIO na teret zaposlenog	14,00%		PPP-PD
				Doprinos za zdravstveno na teret zaposlenog	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret zaposlenog	0,75%		
				Doprinos za PIO na teret poslodavca	12,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret poslodavca	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret poslodavca	0,75%		
6.	203	Naknada za vreme prekida rada bez krivice zaposlenog - član 116. Zakona o radu	ISTO KAO I NA ZARADE ZAPOSLENIH				PPP-PD
7.		Naknada za vreme privremenog udaljenja sa rada - član 168. u vezi s čl. 165. i 166. Zakona	ISTO KAO I NA ZARADE ZAPOSLENIH				PPP-PD
8.	101	Naknada za vreme vojne vežbe i za vreme odazivanja na poziv državnih organa - čl. 114. Zakona	ISTO KAO I NA ZARADE ZAPOSLENIH				PPP-PD
9.	208	Neplaćeno odsustvo u slučaju odsustva roditelja, usvojitelja, hranitelja, odnosno staratelja do navršene treće godine života deteta (član 17. tačka 8. Zakona o zdravstvenom osiguranju)	Zarada koju bi zaposleni ostvario da radi, a ne niža od najniže osnovice i ne viša od najviše osnovice	Doprinos za zdravstveno osiguranje na teret poslodavca	10,30%		PPP-PD
10.	202	Naknada zarade zbog privremene sprečenosti za rad usled bolesti i povrede van rada, zbog bolesti ili komplikacija u vezi sa održavanjem trudnoće na teret poslodavca (do 30dana)	ISTO KAO I NA ZARADE ZAPOSLENIH				PPP-PD
II. Naknada za bolovanja preko 30 dana, naknada za porodiljsko odsustvo i naknada invalidima rada II i III kategorije							
11.	204	Naknada zarade zbog privremene sprečenosti za rad usled bolesti i povrede van rada, - preko 30 dana Naknada zarade po ostalim osnovama iz člana 74. Zakona kada se isplaćuje iz sredstava RFZO Mesečna naknada ne može biti niža od minimalne zarade	Naknada zarade - neoporezivi iznos	Porez na zarade	10,00%	B = (N - 1.143,30)/ 0,701	PPP-PD
			Naknada zarade, a ne više od najviše osnovice Ne primenjuje se najniža osnovica doprinosa	Doprinos za PIO na teret zaposlenog	14,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret zaposlenog	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret zaposlenog	0,75%		
				Doprinos za PIO na teret isplatioca	12,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret isplatioca	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret isplatioca	0,75%		

R. br		Vrsta primanja	Osnovica za porez i doprinose za bavezno socijalno osiguranje	Porez i doprinosi	Stopa	Koeficijent za preračun	Obrasci poreskih prijava
12.	201 209	Naknada za bolovanje preko 30 dana zbog povrede na radu ili profesionalne bolesti - od prvog dana na teret sredstava poslodavca - za zaposlene u slučaju prestanka radnog odnosa naknada se isplaćuje iz sredstava RFZO	Naknada zarade - neoporezivi iznos	Porez na zarade	10,00%	B = (N - 1.143,30)/ 0,701	PPP-PD
			Naknada zarade, a ne više od najviše osnovice	Doprinos za PIO na teret zaposlenog	14,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret zaposlenog	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret zaposlenog	0,75%		
				Doprinos za PIO na teret isplatioca	12,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret isplatioca	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret isplatioca	0,75%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret isplatioca	0,75%		
13.	206	Naknada zaposlenih za vreme porodiljskog odsustva - za zaposlene Mesečna naknada ne može biti niža od minimalne zarade	Naknada zarade - neoporezivi iznos	Porez na zarade	10,00%	B = (N - 1.143,30)/ 0,701	PPP-PD
			Naknada zarade, a ne viša od najviše osnovice Ne primenjuje se najniža osnovica	Doprinos za PIO na teret zaposlenog	14,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret zaposlenog	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret zaposlenog	0,75%		
				Doprinos za PIO na teret isplatioca	12,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret isplatioca	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret isplatioca	0,75%		
14.	207 210	-Naknada invalidima rada II kategorije na teret Fonda PIO -Naknada invalidima rada III kategorije na teret Fonda PIO	Neto naknada / 0,90	Porez na zarade	10,00%		PPP-PD
			Neto naknada	Doprinos za zdravstveno osiguranje	10,30%		
III. Naknada za privremene i povremene poslove							
15.	150	Naknada za privremene i povremene poslove ako je ugovor zaključen sa nezaposlenim licem i licem sa nepunim radnim vremenom	Ugovorena naknada	Porez na zarade	10,00%	B=N/701	PPP-PD
			Ugovorena naknada, a ne niža od najniže osnovice, niti viša od najviše osnovice	Doprinos za PIO na teret zaposlenog	14,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret zaposlenog	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret zaposlenog	0,75%		
				Doprinos za PIO na teret poslodavca	12,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret poslodavca	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret poslodavca	0,75%		
16.	151	Naknada za privremene i povremene poslove preko omladinske ili studentske zadruge po ugovoru zaključenim sa licem koje je starije od 26 godina i ne nalazi se na školovanju	Ugovorena naknada	Porez na zarade	10,00%	B=N/701	PPP-PD
			Ugovorena naknada, a ne niža od najniže osnovice, niti viša od najviše osnovice	Doprinos za PIO na teret zaposlenog	14,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret zaposlenog	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret zaposlenog	0,75%		
				Doprinos za PIO na teret poslodavca	12,00%		
				Doprinos za zdravstveno na teret poslodavca	5,15%		
				Doprinos za nezaposlenost na teret poslodavca	0,75%		
17.	150	Naknada za privremene i povremene poslove ako je ugovor zaključen sa korisnikom starosne penzije	Ugovorena naknada	Porez na zarade	10,00%	B=N/0,760	PPP-PD
			Ugovorena naknada, a ne niža od najniže osnovice, niti viša od najviše osnovice	Doprinos za PIO na teret zaposlenog	14,00%		
				Doprinos za PIO na teret poslodavca	12,00%		

ЗАШТИТНИК
ПРЕДУЗЕТНИКА И
ПРИВРЕДНИКА СРБИЈЕ